

**KIRSAL ALANDA KADINLARIN İŞGÜCÜNE VE
KARARLARA KATILIMINI ETKİLEYEN SOSYO
EKONOMİK FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİ: BURDUR İLİ
ÖRNEĞİ**

Yrd.Doç.Dr. İLKAY KUTLAR
Dr.ZUHAL TURHANOĞULLARI
HATİCE KIZILAY

2013

TEPGE YAYIN NO: 218

ISBN: 978-605-4672-43-1

ÖNSÖZ

Ülkelerin tarımsal kalkınmasında hayvancılık sektörü önemli rol üstlenen sektörlerden birisidir. Tarımı ileri ülkelerin çoğunda hayvancılığın tarımsal üretim içerisindeki payı %50.0'nin üzerindedir. Türkiye'de ise tarımsal üretim değerinin yaklaşık %57.0'sini bitkisel üretim değeri, %22.0'sini canlı hayvanlar değeri ve %21.0'ini de hayvansal ürünler değeri oluşturmaktadır Çünkü ülkemizde ihtisaslaşmış tarım işletmesi sayısı son derece azdır. Elde edilen verilere göre Türkiye'deki toplam tarım işletmelerinin %67.4'ü bitkisel üretim ve hayvancılık yapan, %30.2'si yalnız bitkisel üretim yapan, %2.4'ü yalnız hayvancılık yapan işletmelerdir.

Bu araştırmada bitkisel ve hayvansal üretimi birlikte yürüten ancak başlıca geçim kaynağı hayvancılık olan işletmeler ele alınmıştır. Kırsal alanda kadınlar ev işleri, çocukların ve yaşlıların bakımı dışında, tarımsal üretim faaliyetlerine işgücü olarak katılmaktadır. Kırsal alanda kadınların işgücüne katılımı toplumun ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel mekanizmaları, ailenin sahip olduğu arazi ve hayvan varlığı, pazara açılma durumu, kullanılan teknoloji düzeyi, ailenin toplumsal konumu ve geliri, demografik özellikleri ve tarımsal alanın eve yakınlığı gibi faktörlere bağlı olarak farklı örüntüler oluşturan karmaşık bir yapıya sahiptir. Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde emek yoğun işleri çoğunlukla kadınlar üstlenmektedir ve iş yükleri genellikle erkeklerden fazladır. Büyük işletmelerde ise kadınlar tarımsal üretime neredeyse hiç katılmamaktadır. Ancak son yıllarda kırsal alanda erkeklerin tarım dışı sektörlerle yönelmesi sonucu, kadınların ailedeki sorumlulukları ve iş yükleri artmış, buna bağlı olarak kararlara katılımında da olumlu değişimler yaşanmıştır. Araştırmada Burdur ilinde süt sığırları yetiştiriciliğinde kadınların işgücüne ve kararlara katılımını etkileyen sosyo-ekonomik faktörlerin belirlenmesine çalışılmıştır. Araştırmanın ana materyalini, Burdur İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü çalışanlarının bilgi ve tecrübelerinden yararlanılarak Merkez ilçeye bağlı seçilen 10 köyde süt sığırları yetiştiriciliği yapan 89 işletmedeki kadınlarla yüzyüze anket çalışması sonucu elde edilen veriler oluşturmuştur. Elde edilen verilere göre süt sığırları yetiştiriciliğinde kadınların hayvan besleme, bakım, süt ve ürünlerinin pazarlanması gibi faaliyetlerin çoğunu eşleri yanında yapmaksızın yaptıkları belirlenmiştir. Ancak kırsal alanda özellikle süt sığırları yetiştiriciliğinde kadınların işgücüne ve kararlara ne ölçüde katıldıklarını ortaya koyan az sayıda araştırma olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle bu araştırma, *"kırsal alanda süt sığırları yetiştiriciliğinde kadınların işgücüne ve kararlara katılımını etkileyen sosyo ekonomik faktörleri"* ortaya koyması bakımından önemlidir.

Sonuç olarak bu araştırmanın, özellikle kırsal alanda kadın konusunda çalışmalar yapanlar ile ilgili tüm paydaşlara ve tarımsal yayım konusunda çalışanlara, karar vericilere faydalı olması beklenmektedir. Ayrıca çalışmanın bu alanda gelecekte yapılacak çalışmalara örnek olması da söz konusudur. Bunun sonucu olarak kırsal alanda kadınlara yönelik yapılması planlanan eğitim programlarına da ışık tutacaktır.

M. Cihad KAYA

Enstitü Müdürü

Kırsal Alanda Kadınların İşgücüne ve Kararlara Katılımını Etkileyen Sosyo Ekonomik Faktörlerin Belirlenmesi: Burdur İli Örneği

ÖZET

Bu araştırmanın amacı Burdur ilinde süt sığırları yetiştiriciliğinde kadınların işgücüne ve kararlara katılımını etkileyen sosyo-ekonomik faktörlerin belirlenmesidir. Araştırmanın ana materyalini, Burdur İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'nde görevli personelin bilgi ve tecrübelerinden yararlanılarak Merkez ilçeye bağlı seçilen 10 köyde süt sığırları yetiştiriciliği yapan 89 işletmedeki kadınlarla yüzyüze anket çalışması sonucu elde edilen veriler oluşturmuştur. Araştırma sonucunda incelenen işletmelerde kadınların ortalama yaşının 40.36, deneyim süresinin 19.98 yıl ve işletmelerde ortalama 15.46 baş büyükbaş hayvan olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kadınların günde 7.51 saat çalıştığı, toplam günlük çalışma saatinin 1.89 saatini süt sığırları yetiştiriciliğine ayırdığı belirlenmiştir. Kadınların %52.8'i süt sığırları yetiştiriciliği ile ilgili kararlarda orta seviyede etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırmada kadınların sorulara verdikleri yanıtlar ile oluşturulan gruplar arasındaki istatistiki ilişkiyi tespit etmek için khi-kare analizi uygulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: kırsal alanda kadın, süt sığırcılığı, işgücüne ve kararlara katılım, sosyo-ekonomik faktörler, khi-kare analizi

Determining The Socio-Economic Factors Affecting on Labor Force and Decision Participations of Women in Rural Areas: A case study in the Province of Burdur

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the socio-economic factors affecting on labour force and decision participations of women in dairy cattle in Burdur Province. By taking advantage of knowledge and experience of staffs in Burdur Province Food, Agriculture and Livestock Directorate's the data were gathered by using face to face interviews in the 10 villages of center of Antalya. The survey study was conducted with 89 women in dairy farms. The results of study indicated that the average age of the women in the investigated farms was 40.36, average experience in dairy farms was 19.98 years and the average number of cattle was 15.46 head..It also was determined that the women work 7.51 hours per day and spend 1.89 hours for dairy cattle. Research results demonstrated that 52.8% of the women were effective on decisions about dairy cattle. In this study, chi square analysis was used to identify statistically relations between the answers of women and the groups.

Key words: women in rural area, dairy, labour force and decision participations, socio-economic factors, chi square analysis.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZET	i
ABSTRACT	i
İÇİNDEKİLER DİZİNİ.....	ii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	iv
1.GİRİŞ.....	1
2.LİTERATÜR ÖZETİ.....	2
3.METOT VE MATERYAL.....	6
4.ARAŞTIRMA BULGULARI.....	9
4.1.Sosyo Ekonomik Özellikler.....	9
4.1.1.Yaş ve eğitim.....	9
4.1.2.Aile genişliği ve işgücü varlığı.....	10
4.1.3.Süt sığırı yetiştiriciliği deneyimi.....	12
4.2.İşletmelere Ait Genel Bilgiler.....	12
4.2.1.İşletme genişliği.....	13
4.2.2.Bitkisel üretim varlığı.....	13
4.2.3.Hayvansal üretim varlığı.....	13
4.2.3.1.Süt sığırı varlığı.....	14
4.2.3.2.Süt ve süt ürünleri üretimi.....	14
4.2.3.3.Süt ve süt ürünleri pazarlaması.....	15
4.2.4.Tarım alet ve makine varlığı.....	16
4.2.5.Toplam aile geliri.....	16
4.3.Kadınların İşgücüne ve Kararlara Katılım Durumu.....	18
4.3.1.İşgücüne katılım durumu.....	18
4.3.1.1.Süt sığırı yetiştiriciliğine katılım.....	18
4.3.1.2.Süt ve süt ürünleri yapımı ve satışına katılım.....	20
4.3.1.3.Diğer hayvancılık faaliyetlerine katılım.....	20
4.3.1.4.Bitkisel üretime katılım.....	21
4.3.1.5.Günlük ev işlerine katılım.....	22
4.3.1.6.Çocukların bakımı ve eğitimine katılım.....	22
4.3.1.7.Boş zamanları değerlendirme.....	23
4.3.2.Kararlara katılım durumu.....	23
4.3.2.1.Süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili konularda kararlara katılım.....	24
4.3.2.2.Aile bütçesi ve harcamalarda kararlara katılım.....	26
4.3.2.3.Kadınların kararlara katılımında aile içindeki rolü.....	27

4.3.2.4.Çocukların eğitimi ve gelecekleri ile ilgili kararlara katılım.....	28
4.3.3.Kadınların işgücüne ve kararlara katılımını etkileyen faktörler.....	29
4.4.Haberleşme-Örgütlenme Davranışları ve Bilgi Sistemleri.....	29
4.4.1.Teknoloji kullanımı.....	29
4.4.2.Kooperatif veya birliğe üye olup&olmama durumu.....	30
4.4.3.Sosyal güvenliği olup&olmama durumu.....	32
4.4.4.Bilgi kaynakları.....	34
4.4.5.Burdur ilinde kadınlara yönelik tarımsal yayım hizmetleri.....	37
4.4.6.Tarımsal yayım hizmetlerinden yararlanma durumu.....	38
4.5.Süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili sorunlar.....	41
4.6.Toplumsal Yapı Örf ve Adetler.....	42
5.SONUÇ.....	45
6.KAYNAKLAR.....	46

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1. Burdur ili büyükbaş hayvan varlığı.....	6
Çizelge 2. Burdur ili merkez ilçesine bağlı köylerdeki büyükbaş hayvan varlığı.....	7
Çizelge 3. Örnek hacminin belirlenmesi.....	8
Çizelge 4. Köylere göre yapılacak anket sayısı.....	8
Çizelge 5.Kadınların işletme büyüklüklerine göre yaş durumu.....	10
Çizelge 6.Kadınların yaş gruplarına göre eğitim durumu	10
Çizelge 7.İşletme büyüklüklerine göre aile genişliği	11
Çizelge 8. Aile bireylerinin süt sığırını yetiştiriciliğinde çalışma durumu...	11
Çizelge 9.Kadınların yaş ortalaması ve süt sığırını yetiştiriciliği deneyimi..	12
Çizelge 10.İşletme büyüklüklerine göre arazi varlığı	13
Çizelge 11.İşletme büyüklüklerine göre bitkisel üretim varlığı.....	13
Çizelge 12.İşletme büyüklüklerine göre hayvansal üretim varlığı	14
Çizelge 13.İşletme büyüklüklerine göre süt sığırını varlığı	14
Çizelge 14.İşletme büyüklüklerine göre günlük ortalama süt verimi.....	14
Çizelge 15.İşletme büyüklüklerine göre sütün pazarlandığı yerler.....	15
Çizelge 16.Süt sığırını yetiştiriciliği ile ilgili tarım alet ve makine varlığı...	16
Çizelge 17.İşletme büyüklüklerine göre toplam aile geliri.....	16
Çizelge 18.İşletme büyüklüklerine göre eşlerin tarım dışı bir işte çalışma durumu	17
Çizelge 19.İşletme büyüklüklerine göre eşlerin tarım dışı çalıştığı işler...	17
Çizelge 20.Kadınlara göre ailelerinin gelir durumu.....	17
Çizelge 21.Kadınların süt sığırını yetiştiriciliği ile ilgili faaliyetlere katılım durumu	19
Çizelge 22.Kadınların Süt sığırını yetiştiriciliğinde işgücü olarak çalışmaktan memnun olup&olmama durumu.....	19
Çizelge 23.Kadınların süt sığırını yetiştiriciliğinde günlük çalışma süreleri.	20
Çizelge 24.Kadınların süt ve süt ürünleri yapımı ve satışında günlük çalışma süreleri	20
Çizelge 25.Kadınların diğer hayvancılık faaliyetlerinde günlük çalışma süreleri.....	21
Çizelge 26.İşletme büyüklüklerine göre kadınların bitkisel üretim faaliyetine katılım durumu.....	21
Çizelge 27.Kadınların bitkisel üretim faaliyetinde günlük çalışma süreleri.....	21
Çizelge 28.Kadınların günlük ev işlerine ayırdıkları zaman	22

Çizelge 29.Kadınların çocukların bakımı ve eğitimine ayırdığı zaman...	22
Çizelge 30.Kadınların kendi öz bakımlarına ayırdıkları zaman	23
Çizelge 31.Kadınlara göre süt sığırı ile ilgili karar vermede ailede etkili olan bireyler	25
Çizelge 32.Kadınlara göre süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili alınan kararlarda etkili olma durumu	25
Çizelge 33.Aile bütçesinin yapılmasında rol alanlar	26
Çizelge 34.Kadınların eşlerine sormaksızın para harcama durumu.....	27
Çizelge 35.Kadınlara göre alınan kararlarda aile içindeki rolleri.....	27
Çizelge 36.Çocukların eğitimi ve gelecekleri ile ilgili alınan kararlarda aile içinde etkili olanlar.....	28
Çizelge 37.Kadınların çocuklarının gelecekte hayvancılıkla uğraşması konusundaki düşünceleri	28
Çizelge 38.Kadınların işgücüne ve kararlara katılımını etkileyen faktörler.....	29
Çizelge 39.Kadınların cep telefonuna sahip olup&olmama durumu	30
Çizelge 40.Evde bilgisayar ve internetin olup&olmama durumu	30
Çizelge 41.Kooperatif veya birliğe üye olup&olmama durumu	31
Çizelge 42.Kadınların üye oldukları kooperatif veya birlikler	32
Çizelge 43.Kadınların sosyal güvenceye sahip olup&olmama durumu ...	32
Çizelge 44.Kadınların üzerine kayıtlı malının olup&olmama durumu...	33
Çizelge 45.Kadınların üzerine kayıtlı mallar.....	33
Çizelge 46.Kadınlara göre üzerine kayıtlı mallarını eşlerinin sormadan satıp&satamama durumu	34
Çizelge 47.Kadınların süt sığırı yetiştiriciliğine başladıklarında ilk bilgi kaynakları.....	36
Çizelge 48.Kadınların şuanda süt sığırı yetiştiriciliğinde yararlandıkları bilgi kaynakları	36
Çizelge 49.Kadınların süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili konularda güvendikleri kurumlar.....	37
Çizelge 50.Kadınların kamu yayım personelinin köye geldiğinden haberdar olup&olmama durumu.....	38
Çizelge 51.Kadınlara göre il müdürlüğü veterinerlerinin işletmeleri ziyaret edip&etmeme durumu.....	38
Çizelge 52.Kadınlara göre il müdürlüğü veterinerlerinin işletmeleri ziyaret sıklığı.....	39
Çizelge 53.Kadınlara göre il müdürlüğü görevlilerinin hayvancılıkla ilgili konular dışında bilgi vermek amacıyla işletmeleri ziyaret edip&etmeme durumu.....	39
Çizelge 54.Süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili kurs düzenlenip&düzenlenmeme durumu.....	40
Çizelge 55.Kadınların düzenlenen kurslara katılıp&katılmama durumu...	40

Çizelge 56.Kadınlara göre süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili düzenlenmesi gereken kurs konuları.....	41
Çizelge 57.Kadınların süt sığırı yetiştiriciliği dışında düzenlenmesini istedikleri kurs konuları.....	41
Çizelge 58.Kadınlara göre süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili sorunlar.....	44
Çizelge 59.Toplumsal yapı.....	44

1.GİRİŞ

Toplam nüfusunun %76.3'ü kentlerde, %23.7'si kırsal alanda yaşıyor olmasına rağmen Türkiye, hala bir tarım ülkesidir. Son verilere göre Türkiye'de 3.1 milyon tarım işletmesi bulunmaktadır. Bu işletmelerin %67.4'ünde bitkisel ve hayvansal üretim birlikte, %30.2'sinde yalnızca bitkisel üretim ve %2.4'ünde yalnızca hayvansal üretim yapılmakta ve işletmelerin %64.8'i 50.0 dekarın altında küçük aile işletmesi konumundadır (Anonim,2010a). Bu nedenle de işletmelerdeki işgücü ihtiyacının neredeyse tamamı aile bireyleri tarafından karşılanmaktadır. Özellikle emek yoğun işlerin çoğunluğu kadınlar tarafından yapılmaktadır. Ayrıca yaşanan ekonomik krizlerin etkisiyle son yıllarda kırsal alanda yaşayan ve geçimini tarımdan sağlayan ailelerde, erkeklerin çoğu tarım dışı işlere yönelmek zorunda kalmıştır. Böylece kırsal alanda istihdam edilen nüfus içinde kadınların oranı yıllar içinde artış göstermiştir (Kutlar,2009). Ancak kadınların bizzat işleri yapan taraf olmalarına rağmen işletme ile ilgili kararlara düşük düzeyde katıldıkları ve etkili olamadıkları Bokemier ve Garkouich,(1987), Hablemitoğlu (1996), Mülayim (1999), Özçatalbaş (2001), Kutlar (2002) ve Özer (2008) tarafından da tespit edilmiştir.

Türkiye'de bugün tarım sektöründe çalışan 6.1 milyon nüfusun, 2.8 milyonunu yani %46.2'sini kadınlar oluşturmaktadır. Ülke genelinde 15 yaş ve üstü toplam nüfusun işgücüne katılım oranı %45.4 olup, bu oran erkeklerde %52.4, kadınlarda %24.6'dır. Kırsal alanda ise toplam işgücüne katılma oranı %41.2 olup, bu oran erkeklerde %55.9, kadınlarda ise %28.9'dur. Ayrıca kırsal alanda 15 yaş ve üstü istihdam edilen nüfusun %59.1'i tarımda çalışmaktadır. Bu oran erkeklerde %47.3, kadınlar da ise %84.6'dır. Ancak tarımda çalışan kadınların %79.0'u ücretsiz aile işçisi olarak görülmektedir (Anonim, 2010a). Kısacası kırsal alanda kadınların işgücüne katılımları gerçek bir çalışma olarak kabul edilmemekte, kadının geleneksel rol ve görevleri gereğince yerine getirmesi zorunlu işler olarak değerlendirilmektedir (Gülçubuk vd.,2005).

Çeşitli bölgelerde yapılan araştırma sonuçlarına göre kadınların günlük çalışma süresinin 7.5-9.5 saat arasında değiştiği, bu sürenin 2.5-3.5 saatini ise ev işleri yaparak geçirdikleri belirlenmiştir (Soysal, 1998). Antalya ilinde örtü altı sebze üretiminde kadınların görev ve rollerinin araştırıldığı bir çalışmada kadınların günde 8.9 saat (Özkan vd, 2000), yine Antalya ilinde süt sığırı yetiştiriciliği yapan işletmeler üzerine yapılan bir çalışmada kadınların günde 9.42 saat (Kutlar,2002) ve Konya yöresinde yapılan bir çalışmada ise 12 saat çalıştığı tespit edilmiştir (Mülayim,1999). Yıldırak (1992)'ın Türkiye genelinde yaptığı bir çalışmada kadınların hayvancılık faaliyetinin neredeyse her aşamasına katıldığı, sağım işini sabah ve akşam olmak üzere 2 defa yaptığı, bunun dışında ahır temizliği ve hayvanlara su verme gibi işleri de üstlendiği belirlenmiştir. Ankara ili Elmadağ ilçesinde yapılan bir başka çalışmada kadınların hayvancılık faaliyetinde en fazla sağım işine (%72.2) zaman ayırdıkları görülmüştür (Özbay,1995). Adana ve İçel dağ köylerinde yapılan bir çalışmada, kadınların tarımsal üretim faaliyetlerinden bitkisel üretim faaliyetine günde ortalama 4.9 saat, hayvansal üretim faaliyetine ise 1.7 saat zaman ayırdıkları tespit edilmiştir (Kantar,1996). TYUAP II Projesinin uygulandığı Tokat, Nevşehir ve İçel illerinde kadınların %52.5'inin, eşlerinin (erkek) %11.0'inin, tüm aile bireylerinin %28.0'inin, ailedeki diğer kişilerin %8.0'inin hayvancılık faaliyetinde çalıştığı belirlenmiştir (Anonim,2000). Antalya ilinde yapılan bir çalışmada, kadınların büyükbaş hayvansal üretim faaliyetine 2.35 saat zaman ayırdığı tespit edilmiştir (Kutlar,2002). Trabzon ilinin orman köylerinde yapılan bir araştırma ise kadınların en fazla zaman ayırdığı işlerin başında hayvanların bakımı olduğu belirlenmiştir (Alkan ve Toksoy,2009). Kırsal alanda yaşayan kadınlar, tarımsal üretim faaliyetlerine bizzat katılmalarına rağmen, tarımsal üretimle ilgili alınacak kararlarda yeterince söz sahibi olamamaktadır. Antalya ilinde sera sebzeçiliğinde kadın üreticilerin rolünün araştırıldığı bir çalışmada, tarımsal girdi alımı konusunda karar verilirken kadınların %1.2 oranında etkili olduğu tespit edilmiştir. Aynı çalışmada yetiştirilecek sebze çeşidinin seçiminde ise kadınların %12.0'sinin kararlara katılabildiği belirlenmiştir (Özkan, 2000). Yine Antalya ilinde süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili konularda karar verilirken aile reislerinin %26.8'inin eşlerinin fikrini sorduğu tespit edilmiştir (Kutlar, 2002). Konya yöresinde yapılan bir çalışmada erkeklerin tarım dışı işlere yönelmesinin kadın işgücü kullanımını artırdığı, ancak kadınların işletme ile ilgili kararlarda etkili olamadıkları belirlenmiştir (Mülayim, 1999). Ankara ili Kızılcahamam ilçesinde yapılan bir

çalışmada tarımsal ürün çeşidinin belirlenmesinde erkeklerin %15.3'ünün eşleri ile birlikte karar verdiği tespit edilmiştir. Amerika Birleşik Devletlerinde kırsal alanda yaşayan kadınların tarımsal faaliyetlere ve kararlara katılımının araştırıldığı bir çalışmada, işletmede uygulamaya yönelik kararları genellikle eşin ya da aile büyüğü olan başka bir erkeğin verdiği, kadınların %2-4 oranıyla son derece düşük bir katılıma sahip olduğu belirlenmiştir (Rosenfeld, 1986). Kentucky'de yapılan bir çalışmada ise kırsal alanda kadınların bizzat işleri yapan taraf olmalarına rağmen, işletmeye ilişkin kararlara düşük düzeyde katıldıkları saptanmıştır (Bokemier ve Garkovich,1987). Aile gelirinin harcanması ile kararlarda da durum farklı değildir. Yapılan bir çalışmada bir işte çalışıp karşılığında para kazanan kadınların %27.9'u bu kazancın nasıl kullanılacağına ilişkin karar verme yetkisine tek başına sahipken, kentte bu oran %40.3'tür. Bununla birlikte kırsal alanda kadınların %24.3'ünün elde ettikleri kazancın kullanımına ilişkin karar sürecinde hiçbir söz hakkı olmadığı tespit edilmiştir (Kulak,2011). Konya ili Yaylacık Köyünde yapılan bir çalışmada ise kadınlara "toplam aile gelirinin harcanmasında kimler karar verici" diye sorulmuş ve kadınların %40.0'ı kocasının karar verdiğini, %36.36'sı kocası ile birlikte karar verdiklerini, %21.82'si tüm aile bireyleri ile birlikte karar verdiklerini, %1.82'si yalnızca kendisinin karar verdiğini ifade etmiştir (Oğuz ve Kan,2010). Elde edilen veriler kadınların tarım ya da tarım dışı bir işte çalışıp aile gelirine katkıda bulunmasına rağmen toplam aile gelirinin harcanmasında yeterince söz sahibi olamadığını göstermektedir.

1.1.Araştırmanın amacı ve önemi

Burdur ili, süt sığırları varlığı ve üretilen süt miktarı bakımından Akdeniz Bölgesi'ndeki iller arasında birinci sırada yer almaktadır. Ayrıca il, Türkiye'nin süt sığırları varlığı ve üretilen süt miktarı bakımından da önemli bir paya sahiptir (Anonim, 2010b). Bu nedenle araştırma alanı olarak Burdur ili seçilmiştir.

Bu çalışmanın amacı Burdur ilinde süt sığırları yetiştiriciliğinde kadınların işgücüne ve kararlara katılımını etkileyen sosyo-ekonomik faktörlerin belirlenmesidir. Bilindiği gibi karar alma işlemi zihinsel bir faaliyetin sonucunda ortaya çıkmakta ve bu işlem bir süreci gerektirmektedir. Bu yönüyle kadınların tarımsal üretim faaliyetinin karar sürecine katılmaları ekonomik anlamda bir iştir (Özçatalbaş,2001). Bu nedenle işletmede kararlara katılım, fiilen üretim faaliyetine katılım kadar incelemeye değerdir.

Süt sığırları yetiştiriciliğinde kadınların hayvan besleme, bakım, süt ve ürünlerinin pazarlanması gibi faaliyetlerin çoğunu eşleri yanlarında olmaksızın yaptıkları görülmektedir. Ancak kırsal alanda özellikle süt sığırları yetiştiriciliğinde kadınların işgücüne ve kararlara ne ölçüde katıldıklarını ortaya koyan az sayıda araştırma olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle bu araştırma, "*kırsal alanda süt sığırları yetiştiriciliğinde kadınların işgücüne ve kararlara katılımını etkileyen sosyo ekonomik faktörleri*" ortaya koyması bakımından önemlidir.

2.LİTERATÜR ÖZETİ

Feldman vd (1986) Bangladeş'in iki bölgesinde 4 köyde hayvansal üretimde aile bireylerinin görev ve sosyal statülerini incelemişler; işletmelerde kadınların hayvancılık faaliyetinde bulunmasının ailenin gelirini artırdığını ve sosyal durumunu iyileştirdiğini saptamışlardır.

Çetin ve Koyuncu (1991) Bursa ili merkez ilçesinde entansif süt sığırcılığı üretim faaliyetinde bulunan işletmelerin işgücü kullanım düzeylerini araştırdıkları çalışmada; incelenen işletmelerde süt sığırcılığı faaliyeti (yemleme, sağım, sulama, temizlik vb) için günde ortalama 71 dakikanın gerekli olduğunu tespit etmişlerdir.

Özbay (1995) Ankara ili Elmadağ ilçesi köylerinde yaşayan kadınların %83'ünün hayvancılık faaliyetlerine katıldığı tespit edilmiştir. Elde edilen verilere göre hayvancılıkta kadınların yaptığı işlerin başında sağım geldiği görülmüştür.

Özkan (2000), Antalya ilinde sera sebzeçiliğinde kadın üreticilerin rolünün araştırıldığı çalışmada kadınların sera sebzeçiliğinde işgücü olarak büyük katkılarına karşın işletmede üretim ve pazarlama ile ilgili çeşitli konularda alınan kararlarda etkin olmadıkları tespit edilmiştir.

Özçatalbaş (2001), Adana ilinin sosyo-ekonomik özellikleri farklı iki köyünde kadınların tarımsal faaliyetlere katılımı ve yayımdan yararlanma olanaklarının incelendiği araştırmasında, kadınların %46.2'sinin bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetlerine fiilen katıldığı, %66.3'ünün ise işletmede neyin ne kadar üretileceği ve pazarlamasının nasıl yapılacağı gibi konularda karara katkıda bulunduğu belirlenmiştir.

Şahin (2001), Kayseri ilinde süt sığırcılığı yapan işletmelerin yapısal özellikleri ve pazarlama sorunlarının araştırıldığı çalışmada, işletmelerin tamamının ürettikleri sütü süt toplama merkezlerine sattıkları görülmüştür.

Koyubende (2005), İzmir ili Ödemiş ilçesinde süt sığırcılığının geliştirilmesi olanaklarının araştırıldığı çalışmada, üreticilerin en önemli sorununun örgütlenme eksikliği olduğu, buna bağlı olarak süt üretiminde kullanılan girdilerin pahalı ve kalitesiz olması, üreticinin yeterli ve uygun olmayan koşullarda finanse edilmemesi ve sütün pazarlanmasında üreticinin pazar koşullarını kabullenmek zorunda olduğu saptanmıştır.

Nizam ve Armağan (2006), Aydın ilinde süt sığırcılığı yapan işletmelerin verimliliklerinin araştırıldığı çalışmada; süt fiyatlarının düşük, yem fiyatlarının yüksek olması ve hayvanların döl tutmaması üreticilerin en önemli sorunları olarak belirlenmiştir. Üreticilerin en önemli beklentisinin ise süt fiyatlarının yükselmesi, yem fiyatlarının düşmesi, hayvancılığa yapılan desteklerin artırılması ve örgütlenmenin teşvik edilmesidir.

Sadaf vd (2006) tarafından Pakistan'ın Faisalabad ilinde yapılan çalışmada kadın çiftçilerin tercih ettikleri tarımsal bilgi kaynaklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın ana materyalini, çok aşamalı tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 125 kırsal kadın ile anket uygulanarak elde edilen veriler oluşturmuştur. Elde edilen veriler SPSS paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; diğerleri ile kıyaslandığında çiftçi kadınların en çok tercih ettiği bilgi kaynaklarının kocası, komşular ve diğer çiftçiler olduğu belirlenmiştir. Tarımsal yayım hizmetlerinin kırsal kadınlar için gerekli olduğu sonucuna varılmıştır.

Damisa ve Yohanna (2007) tarafından yapılan çalışmada işletme yönetiminin karar verme sürecinde kırsal kadınların rolünün ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmanın verileri, kırsal kalkınma için önemli olan 10 bölgeden elde edilmiştir. Elde edilen verilerin analizi için tanımlayıcı istatistiklere ilave olarak Sıralı Probit model uygulanmıştır. Sonuçlar göstermiştir ki; kadın çiftçilerin tarımda karar vermelerinde sosyo-ekonomik özelliklerinin daha etkili olduğu belirlenmiştir.

Oshodi ve Imasuen (2008)'in yaptıkları çalışmada Nijerya'nın Edo eyaletinde kırsal gelişmede kırsal kadınların rolü ve karşılaştıkları zorluklar araştırılmıştır. Çalışmadaki sorular, Edo eyaletinde seferberlik sürecinin çok boyutlu yönlerine bir yaklaşım kazandırmak ve kalkınma krizlerinin

büyükliğini anlamak için hazırlanmıştır. Çalışmanın verileri anket yöntemi ile elde edilmiştir. Anket uygulaması sonucu elde edilen verilerin analizi sonucunda, Edo eyaletinde kadın seferberliği, güçlenme süreci ve kırsal kalkınma ile ilgili olan sorunların sayısı ortaya konulmuştur.

Özer ve Taluğ (2008), Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Birecik baraj inşaatından etkilenen ve yeniden yerleşim yerine göçen, geçimini hayvancılıktan sağlayan 4 köyde yapılan araştırma sonucuna göre hayvancılık kadınların kontrolünde olan bir üretim dalıdır. Araştırma alanındaki kadınlara hayvancılıkla ilgili batıl inanışlarının olup olmadığı sorulmuş ve yaygın olarak nazara karşı çeşitli yöntemler (ineklerin boyunlarına nazar boncuğu ve iğde dalı asma, kafasında tuz çevirme, muska takma, ineğin memelerine kırmızı kumaş parçalarından kesilen minik parçaların yapıştırılması gibi) uyguladıklarını ifade etmişlerdir.

Shafiq (2008) tarafından Pakistan'ın Balochistan ilinde yapılan çalışmada hayvancılığın gelişmesinde kadınların rolü vurgulanmış ve kadınların karşı karşıya kaldıkları sorunlar araştırılmıştır. Çalışmanın ana materyalini, Balocahistan'ın Pashton ve Baloch gibi farklı bölgelerinde hayvancılık faaliyeti yapan kadınlara anket uygulanarak elde edilen veriler oluşturmuştur. Araştırma sonuçları göstermiştir ki; ilde yaşayan kadınların hayvancılık sektöründe önemli rol oynadığı belirlenmiştir. Kadınlar ev işlerinin yanı sıra, hayvancılıkla ilgili hayvanlara yem verme, sağma, peynir, yoğurt gibi farklı süt ürünleri elde etme, hayvanların bakımı, hayvanların altını temizleme gibi çeşitli aktivitelere de katılmaktadır. Ayrıca kadınlar, bu faaliyetleri yoğun ve profesyonel bir biçimde gerçekleştirip ticaretini de yapmaktadır. Bu da ilin gelişmesine hem ekonomik hem de sosyal anlamda katkı sağlamaktadır.

Topçu (2008), Erzurum ilinde süt sığırcılığı işletmelerinde başarıyı etkileyen faktörlerin analizi başlıklı çalışmada işgücü miktarının artırılmasının ve işletmelerin şehir merkezinden uzakta kurulmasının işletme başarısını azalttığı; süt verimliliğinin, sığır sayısının, ahır kalitesinin, rasyondaki kesif yem miktarının ve süt sığırlarının kültür-melezi hayvanlardan seçilmesinin işletme başarısını azalttığı tespit edilmiştir.

Alkan ve Toksoy (2009), Trabzon ili orman köylerinde kadın ve kırsal kalkınma konulu çalışmada görüşülen kadınların %44.6'sı hayvanların bakımından büyük ölçüde kendilerinin sorumlu olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca tarımsal bilgi konusunda kadınların erkeklerden daha fazla bilgiye sahip olduğu bu nedenle de hayvan satın almaya giderken erkeklerin eşlerini yanlarında götürdüğü tespit edilmiştir. Ancak kadınların üzerinde tapulu bir mal olmaması nedeniyle kredi kullanımında erkek ağırlıklı bir yapı söz konusudur.

Durga ve Subhadra (2009)'ın yaptıkları çalışmada Thrissur ilinde süt sığırcılığı yapan kadın çiftçilerin eğitim ihtiyaçları değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, çiftçi kadınların beş büyük işletme faaliyeti dışında en çok evde eğitilmesi gerektiği saptanmıştır. Bilgi gereksinimi için en çok tercih edilen küçük faaliyetler, uygun ahır dizaynı, çeşitlerin seçimi, mevcut yerel malzemeleri kullanarak dengeli besinleri bir araya getirme, aşılama ve sigortadır. Beceri gereksinimi için ise, düşük maliyetli bilimsel ahır yapımı, çeşitlerin seçimi, mevcut yerel malzemeleri kullanarak dengeli besinleri bir araya getirme, yaygın hastalık semptomları, banka ve sigorta gibi faaliyetler en çok tercih edilmektedir.

Gülçubuk ve Yasan (2009), tarımsal gelirin azalması sonucu erkeklerin tarım sektörünü giderek terk ettiği ve kadının ise tarımsal üretim faaliyetlerine katılım oranının arttığı tespit etmişlerdir. Ancak araştırma sonucuna göre kadının kendi emeği üzerinde söz sahibi ve karar verici olamadığı görülmüştür.

Şahin ve Terin (2009), Van ilinin sosyo-ekonomik özellikleri farklı iki köyündeki kadınların tarımsal faaliyetlere katılımı ve tarımsal yayıma ilişkin görüşlerinin ortaya konulduğu çalışmada kadınların hayvansal üretim faaliyetlerine bitkisel üretim faaliyetlerinden daha fazla katıldığı tespit edilmiştir. İncelenen işletmelerde kadınların %88.4'ü hayvanlara yem vermeye, %84.1'i su vermeye, %79.7'si ahır temizliğine, %78.3'ü yem hazırlamaya, %72.5'i süt sağımına katılmaktadır. Kadınların tarımsal üretimde karar alma sürecine katılımının bitkisel üretimde %47.8, hayvansal üretimde ise %72.5 olduğu görülmüştür. Sonuç olarak kadınların tarımsal üretim faaliyetlerine fiilen katılım oranı ne kadar artarsa, karar alma sürecine katılım oranının da artacağı belirlenmiştir.

Elmaz vd. (2010), Burdur ili süt sğircilı ve özelliklerinin incelendiği çalışmada, merkez ilçeye bağlı 38 köyde 677 işletme yöneticisi konumundaki üretici ile yüzyüze anket yapılmıştır. Elde edilen verilere göre incelenen işletmelerde aile genişliği 3.8 kişi, üreticilerin deneyim süresi 16.8 yıldır. İşletmelerin ortalama sğir sayısı 113 baş, işletme başına düşen ortalama sağmal inek sayısı 5.9 baştır. İşletmelerin günlük işlerini kimin yaptığı sorusuna üreticilerin %99.5'i aileden biri yapıyor şeklinde cevap vermiştir. Bu durum araştırma alanındaki işletmelerin çoğunluğunun aile işletmesi olduğunu ortaya koymuştur.

Oğuz ve Kan (2010), kırsal alanda kadın yoksulluğunun incelendiği çalışmada kadınların %90.91'inin tarımsal faaliyetlere katıldığı, %62.03'ünün parasal konularda eşleri ile birlikte karar verdiği, %65.09'unun ise parasal olmayan konularda yine eşleri ile birlikte karar verdiği tespit edilmiştir.

Sayın vd. (2010), süt toplama merkezlerinin sokak stlğn önlemedeki rollerinin belirlendiği çalışmada, Antalya ilinde süt toplama merkezlerinin %72.4'ünün köylerde bulunan kooperatifler tarafından, %27.6'sının ise özel şahışlar tarafından idare edildiği tespit edilmiştir. Neredeyse her yerleşim yerinde ya tarımsal kalkınma ya da sulama kooperatifinden birinin bulunduğu görülmüştür. Bazı yerlerde ise her iki tip kooperatife rastlanılmıştır. Ancak ağırlıklı olarak köylerde sulama kooperatiflerinin süt alımı yaptığı belirlenmiştir.

Sezgin (2010), hayvancılığa yönelik yeniliklerin benimsenmesinde kitle iletişim araçlarının önemli ölçüde etkisinin olduğu belirlenmiştir. Ayrıca üreticilerin bir yeniliği uygulamaya karar vermesinde yeniliğin gelir artırıcı ve ucuz olmasının etkili olduğu tespit edilmiştir.

Terin vd. (2010), Kırklareli Merkez Erikler Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi'nin incelendiği çalışmada, hayvansal üretim gelişmesinde ve üreticileri beklentilerinin karşılanmasında tarımsal kooperatiflerin önemli bir görev üstlendiği ortaya konulmuştur.

Yılmaz (2010), Adana ilinde süt sğiri yetiştiren işletmelerin, kooperatifler aracılığıyla desteklenen süt sğircilği projelerinden yararlanma durumu ve bu projelerin işletmeler üzerindeki ekonomik ve sosyal etkileri araştırılmıştır. Araştırma bulgularına göre dağıtılan hayvan sayısının yetersiz ve verim düzeyinin düşük olması, yem maliyetlerinin yüksek olması, üreticilerin maliyetlerinin altında sütü satması ve kooperatiflerin yeterince etkin çalışmaması nedeniyle projeden ekonomik anlamda istenilen başarının elde edilemediği tespit edilmiştir.

Gnl (2011), Burdur ilinde çiğ süt pazarlanmasında süt sanayi işletmelerinde firma yoğunlaşma oranlarının araştırıldığı çalışmada, çiğ süt pazarlamasında üreticilerin haksız rekabetle karşı karşıya kaldıkları ve fiyatın önemli oranda süt sanayi işletmeleri ve mandıralar tarafından üretim maliyetlerinden bağımsız olarak belirlendiği ortaya konulmuştur.

Sayın vd. (2011), Antalya ilinde seyyar stlere süt veren üreticilerin seyyar stlğe bakış aıllarının ve yönelim nedenlerinin araştırıldığı çalışmada, üreticilerin %56.8'inin ürettiği sütü kendisinin sattığı, %43.2'sinin ise seyyar stye sattığı belirlenmiştir. Üreticilerin süt toplama merkezlerine sütlerini satmak yerine seyyar stlere satmalarındaki en önemli nedenin fiyat olduğu görülmüştür.

3.METOT VE MATERYAL

Bu araştırmanın ana materyalini, Burdur İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü çalışanlarının bilgi ve tecrübelerinden yararlanılarak belirlenen araştırma alanında süt sığırı yetiştiriciliği yapan işletmelerdeki kadınlarla yüzyüze yapılan anket çalışması sonucu elde edilen veriler oluşturmuştur. Ayrıca araştırmada ikincil verilerden de yararlanılmış ve bu kapsamda ulusal ve uluslararası alanda daha önce yapılmış olan benzer çalışmalar ile ilgili kurum ve kuruluşlardan elde edilen veriler kullanılmıştır.

3.1.Araştırma Alanının Seçimi

Son verilere göre Türkiye toplam sığır varlığının (11 036 753 baş) %1.3'ü Burdur ilindedir (Anonim,2010a). Çizelge 1'e göre ilin toplam sığır varlığı 140 640 baştır (Anonim,2010b). İlçelere göre bakıldığında toplam sığır varlığının %38.2'si Merkez İlçededir (Çizelge 1). Bu nedenle araştırma alanı olarak Burdur ilinin Merkez ilçesi seçilmiştir.

Çizelge 1. Burdur ili büyükbaş hayvan varlığı

İlçe Adı	Büyükbaş				Sığır varlığının ilçelere göre dağılımı (%)
	Sığır	Buzağı dana (*)	Manda	Toplam	
Merkez	39280	9820	-	49100	38.2
Ağlasun	2900	700	-	3600	2.8
Altınyayla	1635	415	-	2050	1.6
Bucak	15930	4010	-	19940	15.5
Çavdır	3290	3560	-	6850	3.2
Çeltikçi	4480	1120	-	5600	4.4
Göhlisar	6900	3000	-	9900	6.7
Karamanlı	6000	3600	-	9600	5.8
Kemer	5200	2100	-	7300	5.1
Tefenni	5400	2300	-	7700	5.2
Yeşilova	11780	7220	-	19000	11.5
Toplam	102795	37844	-	140640	100.0

(*) 1 yaşın altındaki buzağı dana

Kaynak: Anonim, 2010b.Burdur İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü 2010 yılı kayıtları

Araştırma alanı olarak Merkez ilçeye bağlı köylerdeki büyükbaş hayvan varlığına ve Burdur İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğünde çalışanların bilgi ve tecrübelerine göre 10 köy araştırma kapsamına alınmıştır (Çizelge 2). Bu köyler; **Askeriye, Büğdüz, Çatagil, Gökçebağ, Kayaaltı, Kayış, Kozluca, Yarıköy, Yazıköy ve Yassıgüme'dir** (Çizelge 2).

Çizelge 2. Burdur ili merkez ilçesine bağlı köylerdeki büyükbaş hayvan varlığı

Köy Adı	Büyükbaş Hayvan Sayısı	Toplam içindeki oranı (%)	Köy Adı	Büyükbaş Hayvan Sayısı	Toplam içindeki oranı (%)
Aksu	11	0.03	Kapaklı	100	0.26
Akyaka	1160	2.95	Karacaören	40	0.10
Akyayla	310	0.79	Karaçal	630	1.60
Askeriye	1850	4.71	Karakent	685	1.74
Aziziye	615	1.57	Kartalpınar	300	0.76
Başmakçı	445	1.13	Kavacık	305	0.78
Bayındır	550	1.40	Kayaaltı	1760	4.48
Bereket	430	1.09	Kayış	1700	4.33
Beşkavak	130	0.33	Kocapınar	1010	2.57
Boğaziçi	200	0.51	Kozluca	2450	6.24
Bozlar	138	0.35	Kökez	245	0.62
Bügdüz	2810	7.15	Kumluca	315	0.80
Cimbilli	265	0.67	Kuruçay	627	1.60
Çallica	1520	3.87	Müslümler	405	1.03
Çatağıl	1941	4.94	Sarıova	30	0.08
Çendik	490	1.25	Soğanlı	150	0.38
Düğer	1380	3.51	Suludere	610	1.55
Erikli	90	0.23	Taşkapı	825	2.10
Gökçebağ	1525	3.88	Ulupınar	90	0.23
Çine	835	2.13	Yakaköy	210	0.53
Günalan	405	1.03	Yarıköy	1550	3.95
Güneyyayla	290	0.74	Yassigüme	1750	4.46
Hacılar	1115	2.84	Yaylabeli	195	0.50
Halicılar	1020	2.60	Yazıköy	1950	4.96
İğdeli	585	1.49	Yeşildağ	73	0.19
İlyas	1165	2.97	Toplam	39280	100.0

Kaynak: Anonim, 2010b. Burdur İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Kayıtları

3.2. Örnek Hacminin Belirlenmesi

Burdur ili büyükbaş hayvan varlığının %38.2'si Merkez ilçede bulunmaktadır. Bu nedenle araştırma alanı olarak merkez ilçe belirlenmiştir. Ancak Merkez ilçeye bağlı tüm köyleri araştırma alanına dahil etmek mümkün olmayacağı için ilçeyi temsil edebilecek 10 köy tespit edilmiştir. Köylerin seçiminde öncelikle bu bölgede daha önce yapılmış çalışmalardan ve Burdur İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'nde süt sığırcılığı konusunda çalışan personelin bilgi ve tecrübelerinden yararlanılmıştır (Anonim,2010b). Buna göre Merkez ilçeye bağlı **Askeriye, Bügdüz, Çatağıl, Gökçebağ, Kayaaltı, Kayış, Kozluca, Yarıköy, Yazıköy ve Yassigüme** köylerinde bulunan işletmeler araştırma alanının populasyonunu oluşturmuştur. Bu 10 köyde populasyonu oluşturan işletmeler Burdur İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü kayıtlarından elde edilmiştir. Buradan elde edilen verilere göre işletmeler sahip oldukları büyükbaş hayvan varlığına göre küçükten büyüğe doğru sıraya konularak örnekleme çerçevesi oluşturulmuştur. Daha sonra araştırma alanındaki işletmelerin büyükbaş hayvan varlığı dağılımı dikkate alınarak, örnekleme çerçevesini daha homojen tabakalara ayırmak ve grup içindeki varyansı azaltmak amacıyla (Güneş ve Arıkan,1985; Çiçek ve Erkan,1996) işletmeler büyükbaş hayvan varlığına göre tabakalara ayrılmıştır. Örnekleme yöntemi olarak da populasyona ait tahminlerin doğruluk derecesini artırmak ve populasyondaki farklı grupların yeterince temsil edilmesini sağlamak amacıyla tabakalı tesadüfî örnekleme yöntemi uygulanmış, örnek hacminin tespitinde ise neyman eşitliği kullanılmıştır. Örnek hacminin hesaplanmasında hata payı ortalama

sağmal inek sayısının %5'i kabul edilmiş ve %95 güvenirlilik sınırları içinde çalışılmıştır (Güneş ve Arıkan, 1985; Yamane,2001).

Buna göre örnek hacmi 89 işletme olarak belirlenmiştir. Daha sonra örnek hacminin neyman eşitliği kullanılarak tabakalara dağıtımı yapılmış ve belirlenen tabaka genişliklerine göre anket uygulanan işletme sayısı Çizelge 3'de verilmiştir.

Çizelge 3. Örnek hacminin belirlenmesi

Gruplar	Nh	Varyans	Sh	NhSh	NhSh2	Dağılım
1-5 baş	993	1.89	1.37	1365.24	1877.03	21
6-15 baş	760	8.40	2.90	2202.17	6380.96	33
16-25 baş	343	8.95	2.99	1026.14	3069.87	15
26-+ baş	214	37.75	6.14	1314.91	8079.38	20
Toplam	2310	-	-	5908.46	19407.24	89

$$n = \frac{(\sum N_h S_h)^2}{N^2 D^2 + \sum N_h S_h^2} \quad (\text{Neyman eşitliği})$$

Formülde;

n : Örnek hacmi

N : Toplam üretici sayısı

N_h : Tabakadaki üretici sayısı

D=d/z (d: öngörülen sapma miktarı, z : standart normal dağılım değeri)

S_h² : Tabaka varyansdır.

ortalama =10.4 z=1.96 (tablo değeri)

Ayrıca köylere göre anket uygulanan işletme sayısı da Çizelge 4'te verilmiştir.

Çizelge 4. Köylere göre yapılacak anket sayısı

Köy adı	İşletme sayısı	Anket sayısı	Köy adı	İşletme sayısı	Anket sayısı
Askeriye	272	11	Kozluca	302	12
Büğdüz	425	16	Yarıköy	108	4
Çatağıl	199	8	Yassigüme	127	5
Gökçebağ	212	8	Yazıköy	167	6
Kayaaltı	240	9	Toplam	2310	89
Kayış	258	10			

3.3.Anket Aşaması

Hazırlanan anket formu önce pilot bir çalışma olarak test edilmiş ve anket formu üzerinde gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Son hali verilen anket formları, 10 köyde süt sığırcılığı yapan 89 işletmedeki kadın üreticilerle yüzyüze yapılan görüşme sırasında doldurulmuştur (Çizelge 4).

3.4. Analiz Aşaması

Anket uygulaması sonucu elde edilen veriler SPSS 19.0 for Windows paket programında değerlendirilmiştir. Bu kapsamda işletmeler; işletme büyüklükleri, aile genişliği, yaş grupları ve eğitim durumu gibi bazı özelliklerine göre gruplandırılmıştır. Araştırma sonuçlarının analizinde kadınların sorulara verdikleri yanıtlar ile oluşturulan bu gruplar arasındaki olası istatistiksel ilişki khi-kare analizi ile test edilmiştir (Kesici ve Kocabaş,1998). Analiz sonuçlarından elde edilen bulgular çizelgeler haline getirilmiş ve yorumlanmıştır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma kapsamında incelenen işletmeler, işletme büyüklüklerine (işletmelerin sahip oldukları büyükbaş hayvan varlığına), aile genişliğine (ailedeki birey sayısına), anket yapılan kadınların yaşlarına ve eğitim durumlarına göre gruplandırılmıştır.

Belirtilen grupların tanımı (açıklaması) aşağıda verilmiştir. Buna göre;

<i>İşletme büyüklükleri</i>	:	I.Grup: 1-5 baş (küçük)
	:	II.Grup: 6-25 baş (orta)
	:	III.Grup: 26 baş ve üzeri (büyük)
<i>Aile genişliği</i>	:	I.Grup: 1-3 kişi
	:	II.Grup: 4-5 kişi
	:	III.Grup: 6 ve üzeri kişi
<i>Yaş grupları</i>	:	I.Grup: 18-30 yaş (genç)
	:	II.Grup: 31-50 yaş (orta yaşlı)
	:	III.Grup: 51 yaş ve üzeri (yaşlı)
<i>Eğitim durumu</i>	:	I.Grup: Okuryazar değil
	:	II.Grup: Okuryazar
	:	III.Grup: İlkokul
	:	IV.Grup: Ortaokul ve lise
	:	V.Grup: Yüksekokul

4.1. Sosyo Ekonomik Özellikler

4.1.1. Yaş ve eğitim

Tarımsal üretim faaliyetlerinin yürütülmesinde üretici tutum ve davranışlarında, yaş önemli bir faktördür. Araştırma kapsamında görüşülen kadınlar ortalama 40.36 yaşındadır (Çizelge 9). İncelenen işletmelerde kadınların %50.6'sının II.Grup (31-50 yaş arasında), %26.9'unun I.Grup (18-30 yaş arasında), %22.5'inin ise III.Grup'da (51 yaş ve üzeri) olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 5). Bu veriler süt sığırları yetiştiriciliğiyle uğraşan kadınların genç ve orta yaş grubu kadınlar olduğunu göstermektedir. Yine Burdur ilinde süt sığırları yetiştiriciliği ile uğraşan işletmelerle yapılan bir araştırma sonucuna göre süt sığırları yetiştiriciliğinde genel olarak orta yaş ve üstü erkeklerin uğraştığı, gençlerin ise okumak veya çalışmak amacıyla köylerinden ayrıldığı yönünde bilgiler verilmiştir (Elmaz vd.,2010). Kısacası süt sığırları yetiştiriciliğinin ağırlıklı olarak genç ve orta yaş grubu kadınlar tarafından yapılan bir faaliyet olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu durum son yıllarda tarım sektöründe kadınların, erkeklerden daha fazla işgücüne katıldığı bilgisi ile uyumludur.

Çizelge 5. Kadınların işletme büyüklüklerine göre yaş durumu

Yaş grupları	İşletme büyüklükleri						Toplam	
	I.Grup		II.Grup		III.Grup			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
I.Grup	9	42.9	12	25.0	3	15.0	24	26.9
II.Grup	8	38.1	25	52.1	12	60.0	45	50.6
III.Grup	4	19.0	11	22.9	5	25.0	20	22.5
Toplam	21	100.0	48	100.0	20	100.0	89	100.0

Eğitim düzeyi kırsal toplumların sosyo-ekonomik düzeylerini göstermesi açısından önemli bir özelliktir. Ancak yapılan çalışmalar, tarım sektöründe okuma yazma oranının diğer sektörlere göre daha düşük olduğunu göstermektedir (Özçatalbaş ve Gürgen,1998). Çalışmada kadınların yaş gruplarına göre eğitim durumu Çizelge 6'da verilmiştir. Buna göre kadınların %80.9'u ilkokul, %11.2'si ortaokul ve lise, %1.1'i yüksekokul mezunudur. Ayrıca incelenen işletmelerde kadınların %2.3'ünün okur yazar, %4.5'inin ise okuryazar olmadığı belirlenmiştir. Kadınların yaş gruplarına göre eğitim düzeyi incelendiğinde I.Gruptaki kadınların %75.0'i ilkokul, %25.0'i ortaokul ve lise, II.Gruptaki kadınların %77.8'i ilkokul, %8.9'u ortaokul ve lise, %6.7'si okuryazar değil, %4.4'ü okuryazar, %2.2'si yüksekokul, III.Gruptaki kadınların ise %5.0'i okuryazar değil, %95.0'i ilkokul mezunudur. Burdur ilinde süt sığırları yetiştiriciliği ile uğraşan işletmelerin incelendiği bir çalışmada erkeklerin %93.5'inin ilkokul, %6.3'ünün ortaokul ve lise, %0.2'sinin üniversite mezunu olduğu görülmüştür (Elmaz vd.,2010). Elde edilen bulgular Türkiye ortalamasının üzerinde olmakla birlikte arzu edilen seviyeden oldukça düşüktür.

Çizelge 6. Kadınların yaş gruplarına göre eğitim durumu

Eğitim durumu	Yaş Grupları						Toplam	
	I.Grup		II.Grup		III.Grup			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
I.Grup	-	-	3	6.7	1	5.0	4	4.5
II.Grup	-	-	2	4.4	-	-	2	2.3
III.Grup	18	75.0	35	77.8	19	95.0	72	80.9
IV.Grup	6	25.0	4	8.9	-	-	10	11.2
V.Grup	-	-	1	2.2	-	-	1	1.1
Toplam	24	100.0	45	100.0	20	100.0	89	100.0

4.1.2. Aile genişliği ve işgücü varlığı

Hane halkı, aile reisi, evin hanımı, zaman zaman ev işleri ya da tarımsal faaliyetlere katılan çocuklar ve birinci dereceden yakın akrabalarından oluşan grup olarak tanımlanmaktadır (Earhart vd.,1994). Araştırmada işletmenin (evin) hanımı: kadın; aile reisi: erkek; ailedeki çocuklar ve yaşlılar: diğerleri olarak tanımlanmıştır. Türkiye'de ortalama aile genişliği (hane büyüklüğü) 4.5'dir. Bu rakam il merkezlerinde 4.0'e gerilemekte, ilçe merkezlerinde 4.6, köylerde ise 5.2'ye yükselmektedir. Burdur ilinin ortalama hane büyüklüğü ise 3.64 kişidir (TUİK,2011). Araştırma alanında ise ortalama aile genişliği 3.82 kişi olarak tespit edilmiştir. Burdur ilinde süt sığırları yetiştiricilerinin incelendiği bir başka çalışmada da aile genişliği 3.8±1.3 kişi olarak bulunmuştur (Elmaz vd.,2010).

Araştırma alanındaki işletmeler aile genişliği bakımından incelendiğinde %44.9'unun I.Grup (1-3 kişi), %39.3'ünün II.Grup (4-5 kişi), %15.8'inin III.Grup (6 ve üzeri kişi) olduğu görülmüştür. İşletme büyüklüklerine göre bakıldığında ise I.Grup işletmelerin %47.6'sının 4-5 kişilik, %42.9'unun 1-3 kişilik ve %9.5'inin 6 ve üzeri kişiden oluştuğu, II.Grup işletmelerin %43.8'inin 1-3 kişilik, %43.8'inin 4-5 kişilik, %12.4'ünün 6 ve üzeri kişiden oluştuğu, III.Grup işletmelerin ise %50.0'sinin

1-3 kişilik, %20.0'sinin 4-5 kişilik ve %30.0'unun 6 ve üzeri kişiden oluştuğu tespit edilmiştir (Çizelge 7). Elde edilen verilere göre incelenen işletmeler 1-3 kişiden oluşan çekirdek ailelerdir. Çizelge 7. İşletme büyüklüklerine göre aile genişliği

İşletme büyüklükleri	Aile genişliği						Toplam	
	I.Grup		II.Grup		III.Grup		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
I.Grup	9	42.9	10	47.6	2	9.5	21	100.0
II.Grup	21	43.8	21	43.8	6	12.4	48	100.0
III.Grup	10	50.0	4	20.0	6	30.0	20	100.0
Toplam	40	44.9	35	39.3	14	15.8	89	100.0

Türkiye tarımı aile işgücüne dayanır. Tarımsal üretimde bulunan işletmelerin nüfus varlığının bilinmesi, işletmelerin sahip olduğu işgücünün belirlenmesi ve işgücünün etkin değerlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca bir üretim faktörü olan işgücünün sosyal ve ekonomik özelliklerinin incelenmesi insan kaynağının geliştirilmesine yönelik çalışmalara veri oluşturması bakımından da önemlidir (Özkan, 2000). Yapılan bir araştırmada süt sığırları işletmelerinde işletme birimi başına düşen işgücü miktarı arttıkça, işletme başarısının azaldığı tespit edilmiştir (Topçu, 2008).

İncelenen işletmelerde kadınların tamamı süt sığırları yetiştiriciliğine işgücü olarak katılmaktadır. Araştırma alanında aile genişliğinin ortalama 3.82 kişiden oluştuğu ve ortalama 2.45 (%64.1) kişinin süt sığırları yetiştiriciliğine işgücü olarak katıldığı belirlenmiştir (Çizelge 8). İşgücüne katılmayan aile bireylerinden özellikle erkeklerin tarım dışı işlerde çalışması, ailedeki diğer bireylerin ise çocuk ya da yaşlı olması nedeniyle işgücüne katılmadığı tespit edilmiştir.

Antalya ilinde süt sığırları yetiştiricilerine yönelik yapılan bir çalışmada toplam aile işgücü potansiyelinin %76.4'ünün kullanıldığı, %23.6'lık kısmının ise değerlendirilmediği belirlenmiştir (Kutlar,2002). Adana ili Seyhan ve Yüreğir ilçelerinde süt sığırları yetiştiriciliği yapan işletmelere yönelik yapılan bir çalışmada ise aile işgücünün %33.0'ünün süt sığırları yetiştiriciliğinde kullanıldığı görülmüştür (Şahin ve Yurdakul, 1995). Elde edilen veriler toplam aile işgücü potansiyelinin önemli bir bölümünün süt sığırları yetiştiriciliğinde kullanıldığını göstermektedir.

Çizelge 8. Aile bireylerinin süt sığırları yetiştiriciliğinde çalışma durumu

Gruplar		Aile genişliği (kişi)	Süt sığırları yetiştiriciliğinde çalışan aile bireyi (kişi)
İşletme büyüklükleri	I.Grup	3.62	2.14
	II.Grup	3.65	2.44
	III.Grup	4.45	2.80
Aile genişliği	I.Grup	2.47	2.00
	II.Grup	4.23	2.40
	III.Grup	6.64	3.86
Yaş grupları	I.Grup	4.50	2.13
	II.Grup	3.91	2.56
	III.Grup	2.80	2.60
Genel ortalama		3.82	2.45

Ayrıca araştırma kapsamındaki işletmelerde süt sığırları yetiştiriciliğinde geçici ya da daimi işçi çalıştırılmadığı tespit edilmiştir. Burdur ilinde yapılan bir araştırmada 677 süt sığırları işletmesinin %0.5'inde (3 işletme) işçi çalıştırıldığı belirlenmiştir (Elmaz vd., 2010). Bu durum araştırma alanındaki süt sığırları yetiştiren işletmelerin çoğunluğunun aile işletmesi şeklinde olduğunu göstermektedir. İzmir ili Ödemiş ilçesinde süt sığırcılığına yönelik yapılan bir araştırmada da işletmelerde geçici işçi çalıştırılmadığı, daimi işçi çalıştırma oranının da %13.3 olduğu saptanmıştır (Koyubende,2005). Antalya ilinde süt sığırları yetiştiriciliğine yönelik yapılan bir çalışmada ise

işletmelerin %4.8'inde yabancı işgücü kullanıldığı tespit edilmiştir (Kutlar,2002). İşletmelerde işçi çalıştırma oranındaki düşüklük süt sığırcılığı faaliyetinin daha çok aile işgücüne dayalı olduğunu göstermektedir.

4.1.3.Süt sığırı yetiştiriciliği deneyimi

Türkiye'deki toplam tarım işletmelerinin %67.4'ü bitkisel üretim ve hayvancılık yapan, %30.2'si yalnız bitkisel üretim yapan, %2.4'ü yalnız hayvancılık yapan işletmelerdir. Bitkisel üretim ve hayvancılığı bir arada yapan işletmelere karma tip işletme denilmektedir. Küçük işletmelerin bitkisel üretim faaliyetleri yanında hayvancılığa da yer vermesi işletmedeki aile işgücünün daha iyi değerlendirilmesine, satış değeri olmayan bitkisel ürün ve atıklarının kullanılmasına, işletmelerin her mevsim nakit para elde etmesine, işletmenin hayvansal ürün ihtiyacını karşılamasına ve işletmelerde riski azaltarak dengeli bir gelir elde edilmesine olanak sağlar (Erkuş vd.,1995). Bu nedenle Türkiye'deki tarım işletmelerinde aile bireylerinin neredeyse tamamı süt sığırı yetiştiriciliği konusunda aile büyüklerinden edindiği bir deneyime sahiptir.

İncelenen işletmelerde kadınların ortalama 19.98 yıldır süt sığırı yetiştiriciliği ile uğraştığı tespit edilmiştir. Burdur ilinde yapılan bir araştırmada ise işletmelerin 16.8±8.0 yıldır süt sığırı yetiştirdiği belirlenmiştir (Elmaz vd., 2010). Antalya ili Merkez ilçesinde süt sığırı yetiştiricilerine yönelik yapılan bir araştırmada ise işletmelerin ortalama deneyim süresi 21.5 yıl olarak tespit edilmiştir (Kutlar, 2002).

İşletme büyüklüklerine göre kadınların süt sığırı yetiştiriciliği deneyimi Çizelge 9'da verilmiştir. Buna göre III.Grup işletmelerin yani süt sığırı varlığı bakımından büyük olan işletmelerin deneyiminin daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca aile genişliğine göre kadınların yaşı ve süt sığırı yetiştiriciliği deneyimi ortaya konulmuştur. Buna göre I.Grup aile genişliğine sahip işletmelerdeki kadınların yaş ortalamasının 45.38 yıl ve süt sığırı yetiştiriciliği deneyiminin ise 24.75 yıl, III.Grup aile genişliğine sahip işletmelerdeki kadınların yaş ortalamasının 31.71 yıl ve süt sığırı yetiştiriciliği deneyiminin ise 12.43 yıl olduğu belirlenmiştir. Kısacası aile genişliği 6 ve üzeri kişiden oluşan işletmelerde kadınların diğer gruplara göre daha genç olması nedeniyle deneyimi daha azdır (Çizelge 9). Elde edilen verilere göre işletme büyüklüğü arttıkça kadınların süt sığırı yetiştiriciliği deneyimi de artmaktadır.

Çizelge 9. Kadınların yaş ortalaması ve süt sığırı yetiştiriciliği deneyimi

Gruplar		Yaş (yıl)	Süt sığırı yetiştiriciliği deneyimi (yıl)
İşletme büyüklükleri	I.Grup	34.43	14.67
	II.Grup	42.31	21.06
	III.Grup	41.90	22.95
Aile genişliği	I.Grup	45.38	24.75
	II.Grup	38.09	17.54
	III.Grup	31.71	12.43
Eğitim durumu	I.Grup	48.25	13.75
	II.Grup	47.00	16.00
	III.Grup	41.67	21.81
	IV.Grup	27.30	11.70
	V.Grup	32.00	4.00
Genel ortalama		40.36	19.98

4.2.İşletmelere Ait Genel Bilgiler

Bu bölümde araştırma kapsamında incelenen işletmelere ait genel bilgiler verilmiştir. Buna göre işletme genişliği, bitkisel üretim varlığı, hayvansal üretim varlığı ve süt sığırı varlığı ortaya

konulmuştur. Ayrıca süt ve süt ürünleri üretimi, pazarlaması ve işletmenin sahip olduğu tarım alet ve makine varlığı hakkında bilgiler verilmiştir.

4.2.1. İşletme genişliği

Tarım işletmelerinin en önemli üretim vasıtalarından biri de işletme arazisidir. İncelenen işletmelerin ortalama arazi genişliği 33.86 dekar'dır. Araştırmada işletmeler arazi genişliğine göre değil işletmenin sahip olduğu büyükbaş hayvan varlığına göre gruplandırılmıştır. Bu nedenle Çizelge 10'da işletme büyüklüklerine göre arazi varlığı verilmiştir. Buna göre I.Grup işletmelerin ortalama arazi genişliği 17.31 dekar, II.Grup işletmelerin 32.63 dekar ve III.Grup işletmelerin 54.20 dekar'dır. Kısacası işletmenin sahip olduğu büyükbaş hayvan varlığı arttıkça, işletmenin arazi varlığının da arttığı görülmüştür.

Çizelge 10. İşletme büyüklüklerine göre arazi varlığı

İşletme büyüklükleri	Arazi varlığı (dekar)
I.Grup	17.31
II.Grup	32.63
III.Grup	54.20
Genel ortalama	33.86

4.2.2. Bitkisel üretim varlığı

İncelenen işletmelerde ağırlıklı olarak yem bitkileri yetiştirildiği bunun yanında işletmenin ihtiyacı olan buğday, arpa ve mısır gibi tarla bitkilerinin de üretimine yer verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca evin ihtiyacını karşılamak amacıyla açıkta sebze ve meyve yetiştirilmektedir. Çizelge 11'de incelenen işletmelerde ortalama tarla, sebze ve meyve alanları verilmiştir. Buna göre işletmelerin sahip olduğu 33.86 dekar arazinin 30.85 dekarında tarla bitkileri, 1.55 dekarında sebze yetiştirilmektedir. Ayrıca işletmelerin ortalama 1.46 dekarında meyve bahçesi bulunmaktadır. Elde edilen verilere göre III.Grup işletmelerin diğer gruplara göre daha fazla tarla bitkileri yetiştirdiği görülmüştür. Kısacası işletmelerin büyükbaş hayvan varlığı arttıkça daha fazla tarla bitkileri özellikle yem bitkileri yetiştirildiği tespit edilmiştir. Burdur ilinde yapılan bir araştırmada işletmelerde 1-30 dekar arasında yem bitkisi yetiştirildiği belirlenmiştir (Elmaz vd., 2010).

Çizelge 11. İşletme büyüklüklerine göre bitkisel üretim varlığı

İşletme büyüklükleri	Tarla (dekar)	Sebze (dekar)	Meyve (dekar)	Toplam arazi (dekar)
I.Grup	14.07	2.43	0.81	17.31
II.Grup	29.47	1.76	1.41	32.64
III.Grup	51.80	0.15	2.25	54.20
Genel ortalama	30.85	1.55	1.46	33.86

4.2.3. Hayvansal üretim varlığı

İncelenen işletmelerin hayvansal üretim varlığı Çizelge 12'de verilmiştir. Buna göre işletmeler ortalama 15.46 baş büyükbaş, 0.60 baş küçükbaş ve 4.52 adet kümes hayvanına sahiptir. Kısacası incelenen işletmeler, süt sığıri yetiştiren işletmelerdir. Ayrıca işletmelerin az sayıda da olsa koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvan yetiştirdikleri, tavuk, kaz ve bildircin gibi kümes hayvanı da besledikleri tespit edilmiştir.

Çizelge 12. İşletme büyüklüklerine göre hayvansal üretim varlığı

İşletme büyüklükleri	Büyükbaş (baş)	Küçükbaş (baş)	Kümes (adet)
I.Grup	4.43	0.24	2.52
II.Grup	12.13	0.83	4.94
III.Grup	35.05	0.40	5.60
Genel ortalama	15.46	0.60	4.52

4.2.3.1.Süt sığırı varlığı

İncelenen işletmelerin başlıca geçim kaynağı süt sığırı yetiştiriciliğinden elde ettikleri gelirdir. Çizelge 13’de işletme büyüklüklerine göre sahip olunan süt sığırı varlığı verilmiştir. Buna göre işletmelerin ortalama sağılan sığırı varlığı 4.96 baştır. I.Grup işletmelerde ortalama 2.14 baş, II.Grup işletmelerde 4.06 baş ve III.Grup işletmelerde ise 10.05 baş sağılan sığırı bulunmaktadır. Burdur ilinde süt sığırı yetiştiren işletmelerin incelendiği başka bir çalışmada ise her işletmeye düşen ortalama sığırı sayısı 11.3 baş, işletme başına düşen ortalama sağmal inek sayısı ise 5.9 baş olarak tespit edilmiştir (Elmaz vd.,2010).

Çizelge 13. İşletme büyüklüklerine göre süt sığırı varlığı

İşletme büyüklükleri	Sağılan süt sığırı (baş)	Toplam Büyükbaş (baş)
I.Grup	2.14	4.43
II.Grup	4.06	12.13
III.Grup	10.05	35.05
Genel ortalama	4.96	15.46

4.2.3.2.Süt ve süt ürünleri üretimi

Araştırma kapsamında incelenen işletmelerin günlük ortalama süt verimi 14.26 litredir. Saptanan bu süt verimi işletmelerdeki sağılan süt sığırlarının en düşük ve en yüksek verimlerinin ortalamasıdır. Buna göre I.Grup işletmelerin günlük ortalama süt verimi 12.62 litre, II.Grup işletmelerin 13.28 litre ve III.Grup işletmelerin de 18.33 litredir (Çizelge 14). Burdur ilinde süt sığırı yetiştiren işletmelerin incelendiği başka bir çalışmada ise işletmelerin ortalama süt verimi 18.7±5.0 inek/litre/gün olarak tespit edilmiştir (Elmaz vd., 2010)

Çizelge 14. İşletme büyüklüklerine göre günlük ortalama süt verimi

İşletme büyüklükleri	Günlük ortalama en düşük süt verimi (litre)	Günlük ortalama en yüksek süt verimi (litre)	Günlük ortalama süt verimi (litre)
I.Grup	11.14	14.10	12.62
II.Grup	11.73	14.83	13.28
III.Grup	16.70	19.95	18.33
Genel ortalama	12.71	15.81	14.26

İncelenen işletmelerde üretilen süttten beyaz peynir, yoğurt, tereyağ ve lor peyniri yapıldığı tespit edilmiştir. Ancak işletmelerin %6.1’i (5 işletme) üretilen süttten süt ürünleri yapmamaktadır. İşletmesinde sadece yoğurt yapanların oranı %8.5’dir. Diğer işletmeler ise hem yoğurt, hem beyaz peynir, hem tereyağı, hem de lor peyniri yapmaktadır.

4.2.3.3.Süt ve süt ürünleri pazarlaması

Burdur ilinde yaklaşık 350 adet süt toplama merkezi bulunmaktadır. Süt toplama merkezlerinin %52.0'si köylerde bulunan kooperatifler tarafından, %48'i ise özel şahıslar tarafından işletilmektedir. Kooperatifler tarımsal kalkınma (%58.0), sulama kooperatifleri (%41.0) ve üretim pazarlama kooperatiflerinden (%1.0) oluşmaktadır. Çoğunlukla her yerleşim yerinde bunlardan sadece birisi bulunmaktadır (Anonim,2010b). Ancak araştırma alanında hem tarımsal kalkınma, hem sulama kooperatifi, hem de şahıslara ait süt toplama merkezlerinin aynı köyde olduğu bazı köylere de rastlanılmıştır.

İncelenen işletmelerde kadınlara üretilen süt ve süt ürünlerini kime ya da nereye pazarladıkları sorulmuştur. Buna göre işletmelerin %83.2'sinin üretilen sütü köyde bulunan tarımsal kalkınma veya sulama kooperatifine sattığı tespit edilmiştir. İşletmelerin %16.8'i ise üretilen sütü kendilerinin pazarladığını ya da işletmelerine yakın mandıralara verdiklerini ifade etmişlerdir (Çizelge 15).

Burdur ilinde yapılan bir araştırmada sağılan sütün değerlendirilmesi ve pazarlanmasının genel olarak köylerde kurulan kooperatifler aracılığıyla yapıldığı, işletmelerin %89.1'inin sütü kooperatife, %8.4'ünün mandıraya ve %2.4'ünün ise fabrikaya sattığı tespit edilmiştir (Elmaz vd., 2010). Antalya ili Merkez ve Serik ilçelerinde yapılan bir araştırmada işletmelerin %56.8'inin ürettiği sütü şehir merkezinde kendisinin pazarladığı, %43.2'sinin ise seyyar sütçülere (sokak sütçülerine) verdiği tespit edilmiştir. Bu araştırmanın yapıldığı bölgenin şehir merkezine yakınlığı, kooperatife oranla daha yüksek fiyattan ve nakit olarak sütü pazarlayabilme gibi avantajlarının olması nedeniyle üreticiler, seyyar sütçülüğü ya da ürettikleri sütü seyyar sütçüye satmayı tercih ettiği belirlenmiştir (Sayın vd., 2011). Aydın ilinde yapılan bir araştırmada ise üreticilerin %0.15'inin ürettikleri sütü kendilerinin sattığı, işletme ölçeği büyüdükçe büyük firmalara satılan süt oranının arttığı, ölçek küçüldükçe ise yöresel mandıralara satılan süt miktarının arttığı tespit edilmiştir (Nizam ve Armağan, 2006). Antalya ilinde süt toplama merkezlerinin sokak sütçülüğünü önlemedeki rollerinin belirlendiği bir araştırmada, süt toplama merkezlerinin üreticilere aynı yardım yapmalarının merkezlere süt akışını olumlu yönde etkilediği görülmüştür (Sayın vd., 2010). Kayseri ilinin Sarioğlan ilçesinde süt sığırcılığı yapan işletmelerin yapısal özelliklerinin ve pazarlama sorunlarının araştırıldığı bir çalışmada, işletmelerin ürettikleri sütün tamamına yakını süt toplama merkezlerine sattığı, diğer işletmelerin ise sütünü ya ilçe halkına kendisinin sattığı, ya da sokak sütçülerine vererek şehir merkezinde satıldığı belirlenmiştir (Şahin, 2001). İzmir ili Ödemiş ilçesinde süt sığırı yetiştiren işletmelere yönelik yapılan bir araştırmada, yörede süt toplayan 2 adet tarımsal kalkınma kooperatifinin bulunduğu ancak kooperatiflerin araştırma alanına uzak olması nedeniyle süt pazarlamasında kooperatiflerin rol almadığı, işletmelerin %57.9'unun ürettikleri sütü süt toplayıcısına, %38.5'inin ise mandıralara verdiği tespit edilmiştir (Koyubende, 2005). Antalya ilinde süt sığırı yetiştiricilerine yönelik yapılan bir araştırmada işletmelerde üretilen sütün satılmasında süt toplayıcılarının (%41.7), işletmecinin kendisinin (%34.5) ve mandıraların (%23.8) payı olduğu görülmüştür (Kutlar,2002).

Çizelge 15. İşletme büyüklüklerine göre sütün pazarlandığı yerler

İşletme büyüklükleri	Kendi		Mandıralara		Tarım kredi ve sulama kooperatifine		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
I.Grup	2	9.5	-	-	19	90.5	21	100.0
II.Grup	8	16.7	1	2.1	39	81.2	48	100.0
III.Grup	4	20.0	-	-	16	80.0	20	100.0
Genel toplam	14	15.7	1	1.1	74	83.2	89	100.0

İncelenen işletmelerin tamamı ürettikleri beyaz peynir, yoğurt, tereyağı ve lor peyniri gibi süt ürünlerini ya köy içindeki komşularına ya da köyde kurulan pazarlarda satmaktadırlar.

4.2.4. Tarım alet ve makine varlığı

Araştırma kapsamındaki işletmelerin tamamında traktör, pulluk, kazayağı, pülverizatör, gübre makinesi, römork gibi bitkisel üretim faaliyetlerinde kullanılan tarım alet ve makinelerinin bulunduğu tespit edilmiştir. İncelenen işletmelerin başlıca geçim kaynağı süt sığırı yetiştiriciliği olması nedeniyle süt sığırı yetiştiriciliğinde kullanılan alet ve makinelerin işletmelerde bulunup bulunmadığı sorulmuştur. Buna göre süt sağım makinesinin ve çelik güğümün tüm işletmelerde olduğu, yem karıştırma makinesinin ise olmadığı belirlenmiştir. İşletme büyüklüklerine göre incelendiğinde ise I.Grup işletmelerin %4.8'sinde, II.Grup işletmelerin %8.3'ünde yayık makinesinin olduğu III.Grup işletmelerde ise olmadığı görülmüştür. I.Grup ve II.Grup işletmelerde süt toplama tankı ve yem dağıtma makinesi yoktur. Ancak III.Grup işletmelerin %20.0'sinde süt toplama tankı, %10.0'unda ise yem dağıtma makinesi bulunmaktadır (Çizelge 16). Bu veriler III.Grup işletmelerin daha teknolojik makinelere sahip olduğunu göstermektedir.

Çizelge 16. Süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili tarım alet ve makine varlığı (%)

Alet ve makine varlığı	İşletme büyüklükleri						Toplam	
	I.Grup		II.Grup		III.Grup		Var	Yok
	Var	Yok	Var	Yok	Var	Yok		
Süt sağım makinesi	100.0	-	100.0	-	100.0	-	100.0	-
Yayık makinesi	4.8	95.2	8.3	91.7	-	100.0	5.6	94.4
Çelik güğüm	100.0	-	100.0	-	100.0	-	100.0	-
Süt toplama tankı	-	100.0	-	100.0	20.0	80.0	4.5	95.5
Yem karıştırma makinesi	-	100.0	-	100.0	-	100.0	-	100.0
Yem dağıtma makinesi	-	100.0	-	100.0	10.0	90.0	2.2	97.8

4.2.5. Toplam aile geliri

Tarımsal gelire tarım dışı gelirlerin ilave edilmesi toplam aile gelirini meydana getirmektedir. Bu gelir, üretici ve ailesinin geçimi, işletme masraflarının karşılanması ve yatırımlar için üreticinin eline geçen para miktarını göstermektedir (Erkuş vd.,1995). Araştırmada işletme büyüklüklerine göre toplam aile gelirini oluşturan tarım ve tarım dışı gelirler yüzde olarak ifade edilmiştir. Buna göre III.Grup işletmelerin hayvansal üretim faaliyetlerinden elde ettiği gelir diğer gruplardan daha fazladır. Ayrıca I.ve II. Grup işletmelerin tarım dışı geliri III.Grup işletmelerden daha fazladır (Çizelge 17). Bu durum küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin tarım dışı gelirlerinin, büyük işletmelere göre daha fazla olduğunu göstermektedir.

Toplam aile gelirinin oluşmasında ailedeki bireylerden kadın, erkek, 18 yaşından büyük erkek ya da kız çocukları ile evdeki diğer aile bireylerinin katkısının olduğu belirlenmiştir. İncelenen işletmelerde kadınlara “kendinize ait bir geliriniz var mı?” diye sorulmuş, kadınların %3.4'ü bu soruya “evet” cevabını vermişlerdir. Evet cevabı veren kadınlara “gelirinizin kaynağı nedir” diye sorulduğunda ise kadınların tamamı köy içinde zaman zaman başkasının tarlasında çalışarak aile gelirine katkı sağladıklarını ifade etmişlerdir. Konya ili Yaylacık köyünde kadınlara yönelik yapılan bir araştırmada, aile gelirinin %65.46'sını bitkisel ve hayvansal üretimden elde edilen gelirin oluşturduğu tespit edilmiştir (Oğuz ve Kan, 2010).

Çizelge 17. İşletme büyüklüklerine göre toplam aile geliri (%)

İşletme büyüklükleri	Bitkisel üretim geliri	Hayvansal üretim geliri	Diğer tarımsal gelir	Tarım dışı gelir	Toplam gelir
I.Grup	20.00	49.29	4.04	26.67	100.0
II.Grup	16.35	49.90	0.52	33.23	100.0
III.Grup	13.25	70.00	0.25	16.50	100.0
Genel ortalama	16.52	54.27	1.29	27.92	100.0

Tarımsal gelirin azalması, erkeklerin tarım sektörünü terk etmesine ve böylece tarımın kadınlaşmasına yol açmıştır (Gülçubuk ve Yasan,2009). İncelenen işletmelerde kadınlara “eşinizin tarım dışında herhangi bir işi var mı?” diye sorulmuştur. 4 kadının eşi olmadığı için bu soruya 85 kadın cevap vermiştir. Buna göre kadınların %37.6’sı eşlerinin tarım dışı bir işte çalıştığını söylemiştir. İşletme büyüklüklerine göre I.Grup işletmelerdeki kadınların %52.4’ü, II.Grup işletmelerdeki kadınların ise %43.2’si eşlerinin tarım dışı bir işte çalıştığını ifade etmişlerdir (Çizelge 18). Çizelge 17’de I.ve II. Grup işletmelerin tarım dışı gelirinin, III.Grup işletmelerden daha fazla olması da bu veriyi desteklemektedir.

Çizelge 18. İşletme büyüklüklerine göre eşlerin tarım dışı bir işte çalışma durumu

İşletme büyüklükleri	Eşlerin tarım dışı bir işte çalışma durumu				Toplam	
	Evet		Hayır		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
I.Grup	11	52.4	10	47.6	21	100.0
II.Grup	19	43.2	25	56.8	44	100.0
III.Grup	2	10.0	18	90.0	20	100.0
Genel ortalama	32	37.6	53	62.4	85	100.0

Eşleri tarım dışı bir işte çalışan kadınlara (32 kadın) bu defa da “eşlerinin tarım dışı hangi işte çalıştığı” sorulmuştur. Bu soruya da kadınların %53.1’i eşlerinin inşaat işçisi, pazarcı, şoför gibi ücretli çalışan, %46.9’u ise köyde ya da il merkezinde kendi hesabına çalışan esnaf olduğunu belirtmişlerdir (Çizelge 19).

Çizelge 19. İşletme büyüklüklerine göre eşlerin tarım dışı çalıştığı işler

İşletme büyüklükleri	Eşlerin tarım dışı çalıştığı işler				Toplam	
	Ücretli çalışan		Kendi hesabına çalışan		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
I.Grup	6	54.5	5	45.5	11	100.0
II.Grup	10	52.6	9	47.4	19	100.0
III.Grup	1	50.0	1	50.0	2	100.0
Genel ortalama	17	53.1	15	46.9	32	100.0

İncelenen işletmelerde kadınlara “köyde yaşayanlara göre sizin aileniz hangi gelir grubuna girer” diye sorulmuştur. Kadınların %80.9’u orta gelir grubunda olduklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 20).

Çizelge 20. Kadınlara göre ailelerinin gelir durumu

İşletme büyüklükleri	Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
I.Grup	7	33.3	14	66.7	-	-	21	100.0
II.Grup	2	4.2	40	83.3	6	12.5	48	100.0
III.Grup	-	-	18	90.0	2	10.0	20	100.0
Genel ortalama	9	10.1	72	80.9	8	9.0	89	100.0

Son olarak kadınlara “toplam aile gelirinizi nerelere harcıyorsunuz?” diye sorulmuştur. Bu soruya kadınlar önem sırasına göre öncelikle gıda, giyim gibi temel ihtiyaçlar için harcadıklarını bunun

yanında, tarımsal girdi satın alma, borç ödeme, çocukların eğitimi, eve eşya alma ve zaman zaman da tasarruf yapabildiklerini ifade etmişlerdir.

4.3.Kadınların İşgücüne ve Kararlara Katılım Durumu

4.3.1.İşgücüne katılım durumu

Son yıllarda sosyo-ekonomik birçok faktörden dolayı genç neslin (erkekler) tarımsal faaliyetlerden uzaklaşması ve kırsal alan dışında farklı sektörlerde çalışmaya başlaması, kadınlara ev içi ve dışında yeni görev ve sorumluluklar yüklemiştir. Kadınlar ev içindeki görev ve sorumlulukları dışında bitkisel ve hayvansal ürünlerin yetiştirilmesi, hasadı ve pazarlaması gibi emek yoğun faaliyetlere de katılmak zorunda kalmışlardır. Kırsal alanda kadınların %84.6'sı tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Ancak bitkisel ve hayvansal üretimin her aşamasına işgücü olarak katıldığı ve hatta bazı üretim faaliyetlerinde erkeklerden daha fazla çalıştıkları halde (Kutlar,2009) istatistiklerde kadınların %79.0'u ücretsiz aile işçisi olarak görülmekte, işletme ve ev içinde yaptıkları işler ekonomik anlamda değersiz ve yaşamın bir gereği olarak kabul edilmektedir. Halbuki kadınlar tüm ev işlerinden, ailedeki yaşlıların ve çocukların beslenmesi ve bakımından ayrıca çocukların eğitiminden sorumlu oldukları gibi bitkisel ve hayvansal faaliyetlerde de eşi ile omuz omuza, bazen tek başına çalışmaktadır. Çeşitli bölgelerde yapılan (42 köyde 420 kadın) araştırma sonuçlarına göre kadınların günlük çalışma süresinin 7.5-9.5 saat arasında değiştiği belirlenmiştir (Soysal,1998). Antalya ilinde örtüaltı sebze üretiminde kadınların günde ortalama 8.9 saat (Özkan vd.,2000), yine Antalya ilinde süt sığırları yetiştiriciliği yapan işletmelerde kadınların günde 9.42 saat çalıştığı (Kutlar, 2002) tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalara bakıldığında kadınların işgücüne katılımı başlıca üretim faaliyeti ve işletmenin mekanizasyon düzeyi gibi pek çok etken tarafından belirlenmektedir. Örneğin hayvansal üretim faaliyetine veya hasat sonrası faaliyetlere kadınlar, erkeklerden daha fazla katılmaktadır. Aynı şekilde düşük mekanizasyon düzeyine sahip olduğu durumlarda kadınlar tarımsal faaliyetler içinde daha fazla yer almaktadır (Özçatalbaş, 2001). Araştırma kapsamında incelenen işletmelerde kadınların tamamı süt sığırları yetiştiriciliği faaliyetine işgücü olarak katılmaktadır. Ayrıca bitkisel üretim faaliyetinin de birçok aşamasında yer almaktadırlar.

4.3.1.1.Süt sığırları yetiştiriciliğine katılım

Bangladeş'de yapılan bir çalışmada kadınların hayvancılık faaliyetinde bulunmasının ailenin gelirini artırdığı ve sosyal durumunu iyileştirdiği saptanmıştır (Feldman vd.,1986). İncelenen işletmelerde kadınların süt sığırları yetiştiriciliği ile ilgili faaliyetlere katılım oranı tespit edilmiştir. Buna göre kadınların %94.4'ü süt ürünleri satışına, %47.2'si süt satışına, %46.1'i veterinerlerle görüşmeye, %44.9'u buzağı doğumuna, %31.5'i yem hazırlamaya, %29.2'si su vermeye, %29.2'si hayvan bakımına hiç katılmamaktadır. Kadınların %37.1'i buzağı doğumuna, %32.6'sı yem vermeye, %28.1'i hayvan bakımına, %27.0'si ahır temizliğine, %25.8'i yem hazırlamaya, %20.2'si su vermeye yarı yarıya katıldıklarını ifade etmişlerdir. Kadınların %66.3'ü süt ürünleri yapma, %64.1'i sağım, %39.2'si ahır temizliği, %37.1'i yem verme, %27.0'si su verme, %25.9'u hayvan bakımı, %21.4'ü süt satışı, %20.3'ü yem hazırlama faaliyetlerinin tamamını yaptıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 21). Elde edilen verilere göre kadınların %66.3'ü süt ürünleri yapımının ve %64.1'i ise sağımın tamamını yapmaktadır. Ancak kadınlar süt ve süt ürünleri satışına neredeyse hiç katılmamaktadır.

Van ilinin sosyo-ekonomik özellikleri farklı iki köyündeki kadınların tarımsal faaliyetlere katılımının araştırıldığı bir çalışmada kadınların %78.3'ü yem hazırlamaya, %88.4'ü yem vermeye, %72.5'i sağım, %79.7'si ahır temizliğine, %84.1'i su vermeye ve %75.4'ü hayvan bakımına katıldıklarını belirtmişlerdir (Şahin ve Terin, 2009). Trabzon ilinin orman köylerinde kadınlara yönelik yapılan bir araştırmada, kadınların %44.6'sı en çok zaman ayırdıkları işin hayvan bakımı olduğunu belirtmişlerdir (Alkan ve Toksoy,2009).

Çizelge 21. Kadınların süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili faaliyetlere katılım durumu (%)

Faaliyetler	Hiç katılmam	Çok azını yaparım	Azını yaparım	Yarı yarıya yaparım	Yarıdan fazlasını yaparım	Çok fazlasını yaparım	Tamamını yaparım
Yem hazırlama	31.5	-	6.7	25.8	5.6	10.1	20.3
Yem verme	4.5	4.5	4.5	32.6	6.7	10.1	37.1
Su verme	29.2	1.1	2.2	20.2	3.4	16.9	27.0
Sağım	4.5	-	-	15.7	-	15.7	64.1
Ahır temizliği	3.4	-	7.9	27.0	4.5	18.0	39.2
Tohumlama	100.0	-	-	-	-	-	-
Doğum	44.9	4.5	6.7	37.1	-	1.1	5.7
Hayvan bakımı	29.2	-	6.7	28.1	4.5	5.6	25.9
Veterinerle görüşme	46.1	1.1	10.1	19.1	6.7	1.1	15.8
Süt satışı	47.2	14.6	5.6	9.0	2.2	-	21.4
Süt ürünleri yapımı	18.0	-	-	6.7	-	9.0	66.3
Süt ürünleri satışı	94.4	-	-	-	-	-	5.6

İncelenen işletmelerde kadınlara “süt sığırı yetiştiriciliğinde işgücü olarak çalışmaktan memnun musunuz?” diye sorulmuş kadınların %62.9’u memnun olduğunu, %22.5’i kısmen memnun olduğunu, %14.6’sı ise memnun olmadığını belirtmiştir (Çizelge 22).

Çizelge 22. Kadınların süt sığırı yetiştiriciliğinde işgücü olarak çalışmaktan memnun olup&olmama durumu

Gruplar		Evet		Hayır		Kısmen		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	11	52.4	7	33.3	3	14.3	21	100.0
	II.Grup	30	62.5	6	12.5	12	25.0	48	100.0
	III.Grup	15	75.0	-	-	5	25.0	20	100.0
Yaş grupları	I.Grup	9	37.5	8	33.3	7	29.2	24	100.0
	II.Grup	30	66.7	3	6.7	12	26.7	45	100.0
	III.Grup	17	85.0	2	10.0	1	5.0	20	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	3	75.0	-	-	1	25.0	4	100.0
	II.Grup	-	-	2	100.0	-	-	2	100.0
	III.Grup	45	62.5	8	11.1	19	26.4	72	100.0
	IV.Grup	7	70.0	3	30.0	-	-	10	100.0
	V.Grup	1	100.0	-	-	-	-	1	100.0
Genel toplam		56	62.9	13	14.6	20	22.5	89	100.0

Araştırmada kadınların günde toplam 7.5 saat çalıştığı ve süt sığırı yetiştiriciliğine günde 113.30 dakika zaman ayırdığı tespit edilmiştir. Çizelge 23’de işletme büyüklüklerine, aile genişliğine ve kadınların yaş gruplarına göre yem hazırlama, yem verme, su verme, sağım ve ahır temizliği gibi işlere ne kadar zaman ayırdıkları verilmiştir. Buna göre kadınlar en fazla sağım (38.48 dakika) ve ahır temizliğine (30.84 dakika) zaman ayırmaktadır.

Çizelge 23. Kadınların süt sığırı yetiştiriciliğinde günlük çalışma süreleri (dakika/gün)

Gruplar		Yem hazırlama	Yem verme	Su verme	Sağım	Ahır temizliği	Toplam
İşletme büyüklükleri	I.Grup	17.38	23.81	9.05	34.76	25.71	110.71
	II.Grup	14.27	26.50	6.33	38.13	33.75	118.98
	III.Grup	9.75	15.25	4.90	43.25	29.25	102.40
Aile genişliği	I.Grup	15.50	21.18	8.45	35.63	30.13	110.89
	II.Grup	12.29	30.71	4.11	40.29	31.43	118.83
	III.Grup	13.93	11.07	7.86	42.14	31.43	106.43
Yaş grupları	I.Grup	8.96	14.17	4.38	35.42	25.21	88.14
	II.Grup	15.56	30.27	8.80	46.33	32.78	133.74
	III.Grup	16.50	18.75	4.55	24.50	33.25	97.55
Genel ortalama		13.99	23.34	6.65	38.48	30.84	113.30

Bursa ilinde yapılan bir çalışmada süt sığırcılığı faaliyeti için günde 71 dakikaya ihtiyaç olduğu belirlenmiştir (Çetin ve Koyuncu,1991). Konya ilinin Yaylacık köyünde kadınlara yönelik yapılan bir araştırmada kadınların hayvan bakımına günde 1.09 saat zaman ayırdığı tespit edilmiştir (Oğuz ve Kan,2010). Ankara ili Elmadağ ilçesinde yapılan bir araştırmada kadınların hayvancılık faaliyetinde en fazla sağım işine (%72.2) zaman ayırdıkları görülmüştür (Özbay, 1995). Antalya ilinde süt sığırı yetiştiricilerine yönelik yapılan bir çalışmada kadınların hayvancılık faaliyetine günde 2.35 saat zaman ayırdığı belirlenmiştir (Kutlar,2002). Bu veriler kadınların günlük faaliyetleri arasında süt sığırı yetiştiriciliğine ne kadar fazla zaman ayırdıklarını göstermektedir.

4.3.1.2.Süt ve süt ürünleri yapımı ve satışına katılım

Kadınların süt ürünleri yapımına günde 26.12 dakika, süt ve süt ürünleri satışına ise 7.70 dakika zaman ayırdıkları tespit edilmiştir (Çizelge 24). Araştırma alanında her köyde süt toplama merkezi ve haftada bir kurulan sebze meyve pazarı olması nedeniyle kadınlar süt ve süt ürünlerinin satışı için fazla zaman ayırmadığı görülmüştür.

Çizelge 24. Kadınların süt ve süt ürünleri yapımı ve satışında günlük çalışma süreleri (dakika/gün)

Gruplar		Süt ürünleri yapımı	Süt ve süt ürünleri satışı	Toplam
İşletme büyüklükleri	I.Grup	19.05	8.81	27.86
	II.Grup	28.33	8.65	36.98
	III.Grup	28.25	4.25	32.50
Aile genişliği	I.Grup	21.75	5.75	27.50
	II.Grup	32.14	9.57	41.71
	III.Grup	23.57	8.57	32.14
Yaş grupları	I.Grup	27.71	13.12	40.83
	II.Grup	27.33	6.11	33.44
	III.Grup	21.50	4.75	26.25
Genel ortalama		26.12	7.70	33.82

4.3.1.3.Diğer hayvancılık faaliyetlerine katılım

İncelenen işletmelerde, süt sığırı yetiştiriciliği yanında az da olsa küçükbaş ve kümes hayvanları da olduğu tespit edilmiştir. Ancak bunların işletmede bulunma oranları son derece düşüktür ve gelir elde etmek için değil, aile içi öz tüketim amacıyla yetiştirilmektedir. İşletmelerde 1.29 baş küçükbaş ve 1.63 adet kümes hayvanı tespit edilmiştir (Çizelge 25).

Çizelge 25. Kadınların diğer hayvancılık faaliyetlerinde günlük çalışma süreleri (dakika/gün)

Gruplar		Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği	Kümes hayvanı yetiştiriciliği	Toplam
İşletme büyüklükleri	I.Grup	1.19	1.19	2.38
	II.Grup	1.25	1.66	2.91
	III.Grup	1.50	2.00	3.50
Aile genişliği	I.Grup	1.50	0.75	2.25
	II.Grup	0.71	1.71	2.42
	III.Grup	2.14	3.93	6.07
Yaş grupları	I.Grup	1.25	2.50	3.75
	II.Grup	1.11	1.89	3.00
	III.Grup	1.75	-	1.75
Genel ortalama		1.29	1.63	2.92

4.3.1.4.Bitkisel üretime katılım

İncelenen işletmelerde kadınların bitkisel üretim faaliyetine katılıp katılmadığı ortaya konulmuştur. Buna göre kadınların %20.2'si bitkisel üretim faaliyetlerine hiç katılmazken, %53.9'u yarı yarıya katılmaktadır. İşletme büyüklüklerine göre I.Grup işletmelerde kadınların %33.3'ü, II.Grup işletmelerde ise %22.9'u bitkisel üretim faaliyetlerine hiç katılmadıklarını ifade etmişlerdir. I.Grup işletmelerde kadınların %38.1'i, II.Grup işletmelerde %47.9'u, III.Grup işletmelerde %85.0'i bitkisel üretim faaliyetlerine yarı yarıya katıldıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 26). Araştırmada bitkisel üretim faaliyetlerinin tamamını tek başına yapan kadına rastlanılmamıştır.

Çizelge 26. İşletme büyüklüklerine göre kadınların bitkisel üretim faaliyetine katılım durumu(%)

İşletme büyüklükleri	Hiç katılmam	Çok azını yaparım	Yarı yarıya yaparım	Yarıdan fazlasını yaparım	Çok fazlasını yaparım	Tamamını yaparım	Genel toplam
I.Grup	33.3	-	38.1	23.8	4.8	-	100.0
II.Grup	22.9	-	47.9	16.7	12.5	-	100.0
III.Grup	-	10.0	85.0	-	5.0	-	100.0
Genel toplam	20.2	2.3	53.9	14.6	9.0	-	100.0

İncelenen işletmelerde kadınların bitkisel üretim faaliyetine günde 86.29 dakika zaman ayırdığı tespit edilmiştir. İşletme büyüklüklerine, aile genişliğine ve kadınların yaş gruplarına göre bitkisel üretim faaliyetine günde ne kadar zaman ayırdığı incelenmiştir. Buna göre büyük işletmeler (93.00 dakika), geniş aileler (102.86 dakika) ve genç kadınlar (97.50 dakika) bitkisel üretim faaliyetine daha fazla zaman ayırmaktadırlar (Çizelge 27).

Çizelge 27. Kadınların bitkisel üretim faaliyetinde günlük çalışma süreleri (dakika/gün)

Gruplar		Bitkisel üretim
İşletme büyüklükleri	I.Grup	65.71
	II.Grup	92.50
	III.Grup	93.00
Aile genişliği	I.Grup	70.50
	II.Grup	97.71
	III.Grup	102.86
Yaş grupları	I.Grup	97.50
	II.Grup	86.67
	III.Grup	72.00
Genel ortalama		86.29

4.3.1.5. Günlük ev işlerine katılım

İncelenen işletmelerde kadınlara günlük yaptıkları ev işlerine ne kadar zaman ayırdıkları sorulmuştur. Elde edilen verilere göre kadınlar günde ortalama 214.49 dakika ev işlerine zaman ayırmaktadır. Ev işlerine ayrılan toplam zamanın 75.84 dakikası ev temizliğine, 27.75 dakikası bulaşık yıkamaya, 61.52 dakikası çamaşır yıkamaya ve 49.38 dakikası da yemek pişirmeye (Çizelge 28). Elde edilen verilere göre kadınların en fazla ev temizliğine zaman ayırdığı belirlenmiştir.

Kadınların günlük ev işlerine ayırdıkları zaman işletme büyüklüğüne, aile genişliğine ve yaş grubuna göre değişmektedir. İşletme büyüklüğüne göre I.Grup, aile genişliğine göre III.Grup ve yaş gruplarına göre I.Grup işletmelerde kadınlar ev işlerine daha fazla zaman ayırmaktadır (Çizelge 28). Kadınların ev işlerinde önemli ölçüde sorumluluk üstlenmeleri yalnızca araştırma alanında görülen bir özellik olmayıp, kadın olmanın gereği olan bir davranış biçimi olarak kabul görmektedir. Türkiye genelinde yapılan bir çalışmada kadınların ev işlerine günde 6.25-7.50 saat (Yıldırak, 1992), Adana yöresinde yapılan bir çalışmada 3.8 saat ve Antalya ilinde yapılan bir çalışmada ise 2.58 saat (Kutlar, 2002) zaman ayırdıkları tespit edilmiştir.

Çizelge 28. Kadınların günlük ev işlerine ayırdıkları zaman (dakika/gün)

Gruplar		Ev temizliği	Bulaşık	Çamaşır	Yemek pişirme	Toplam
İşletme büyüklükleri	I.Grup	81.43	27.14	67.86	52.85	229.28
	II.Grup	73.75	28.02	60.94	48.75	211.46
	III.Grup	75.00	27.75	56.25	47.25	206.25
Aile genişliği	I.Grup	70.50	30.38	58.50	46.50	205.88
	II.Grup	79.71	24.43	56.14	50.14	210.42
	III.Grup	81.43	28.57	83.57	55.71	249.28
Yaş grupları	I.Grup	83.75	28.75	62.50	53.13	228.13
	II.Grup	75.33	26.78	63.00	50.00	215.11
	III.Grup	67.50	28.75	57.00	43.50	196.75
Genel ortalama		75.84	27.75	61.52	49.38	214.49

4.3.1.6. Çocukların bakımı ve eğitimine katılım

Çocukların bakımı ve eğitimi; besleme, yıkama, oynama, ev ödevlerine yardımcı olma ya da kontrol etme gibi faaliyetlerden oluşmaktadır. Kadın bir anne olarak yaptığı yemeklerle çocukların doğru beslenmesine, bunun sonucunda da bedensel ve zihinsel olarak sağlıklı gelişmesine katkı sağlar. Ayrıca bilgi birikimini, davranış biçimlerini ve kültürünü aktararak çocukların kişiliklerinin oluşmasında önemli bir rol oynar (Alkan ve Toksoy, 2009).

İncelenen işletmelerde kadınların günde ortalama 65.56 dakika çocuklarının bakımı ve eğitimine zaman ayırdığı görülmüştür. Yaş gruplarına göre incelendiğinde ise I.Grup yani genç kadınların küçük çocukları olması nedeniyle, diğer yaş gruplarındaki kadınlardan daha fazla çocukların bakımı ve eğitimi için zaman ayırdığı tespit edilmiştir (Çizelge 29).

Çizelge 29. Kadınların çocukların bakımı ve eğitimine ayırdığı zaman (dakika/gün)

Yaş grupları	Çocukların bakımı ve eğitimine ayrılan zaman
I.Grup	104.38
II.Grup	62.00
III.Grup	27.00
Genel toplam	65.56

4.3.1.7.Boş zamanları değerlendirme

Kadınların bir gün içinde tarım ve tarım dışı faaliyetlere ayırdıkları zaman dışında boş zamanlarında kendilerine ne kadar zaman ayırdıkları ve neler yaptıkları sorulmuştur. Bu soruya kadınlar dinlenme, tv seyretme, dantel örgü gibi el işi yapma ve akraba komşu ziyaretlerine gitme gibi faaliyetlere ortalama 131.91 dakika ayırdıklarını ifade etmişlerdir. Çizelge 30'da yaş gruplarına göre I.Grup yani genç kadınların (141.67 dakika) diğer gruplara göre kendilerine daha fazla zaman ayırdıkları görülmektedir.

Çizelge 30. Kadınların kendi öz bakımlarına ayırdıkları zaman (dakika/gün)

Yaş grupları	Boş zaman
I.Grup	141.67
II.Grup	132.67
III.Grup	118.50
Genel toplam	131.91

4.3.2.Kararlara katılım durumu

Yapılan araştırmalar kırsal alanda yaşayan kadınların, tarımsal üretim faaliyetlerine bizzat katılmalarına rağmen, tarımsal üretimle ilgili alınacak kararlarda karar verici değil kararın oluşmasında katkıda bulunan olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kadınlar aile içinde alınan birçok kararda da etkili değildir.

Antalya ilinde sera sebzeciliğinde kadın üreticilerin rolünün araştırıldığı bir çalışmada, kadınların sera sebzeciliğinde işgücü olarak büyük katkılarına karşın işletmede üretim ve pazarlama ile ilgili çeşitli konularda alınan kararlarda etkin olmadığı belirlenmiştir (Özkan, 2000). Adana yöresinde yapılan bir araştırmada kadınların bitkisel üretimde karar sürecine katılım oranı %43.7, hayvansal üretimde ise %49.6 olarak bulunmuştur (Özçatalbaş, 2001). Van ilinde yapılan bir araştırmada ise kadınların %47.8'i bitkisel, %72.5'i hayvansal üretimde karar alma sürecine katıldığı belirlenmiştir (Şahin ve Terin, 2009). Yine Antalya ilinde süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili konularda karar verilirken aile reislerinin (erkek) %26.8'inin eşlerinin fikrini sorduğu tespit edilmiştir (Kutlar, 2002). Konya yöresinde yapılan bir çalışmada erkeklerin tarım dışı işlere yönelmesinin kadın işgücü kullanımını arttırdığı, ancak kadınların işletme ile ilgili kararlarda etkili olamadıkları belirlenmiştir (Mülayim, 1999). Ankara ili Kızılcahamam ilçesinde yapılan bir çalışmada tarımsal ürün çeşidinin belirlenmesinde erkeklerin %15.3'ünün eşleri ile birlikte karar verdiği tespit edilmiştir. Amerika Birleşik Devletlerinde kırsal alanda yaşayan kadınların tarımsal faaliyetlere ve kararlara katılımının araştırıldığı bir çalışmada, işletmede uygulamaya yönelik kararları genellikle eşin ya da aile büyüğü olan başka bir erkeğin verdiği, kadınların %2-4 oranıyla son derece düşük bir katılıma sahip olduğu belirlenmiştir (Rosenfeld, 1986). Kentucky'de yapılan bir araştırmada ise kırsal alanda kadınların bizzat işleri yapan taraf olmalarına rağmen, işletmeye ilişkin kararlara düşük düzeyde katıldıkları saptanmıştır (Bokemier ve Garkouich,1987). Elde edilen veriler kadınların tarımsal üretim faaliyetine katılmalarına rağmen, karar mekanizmasında yeterince etkili olamadıklarını göstermiştir. Bununla birlikte kırsal alanda kadınların %24.3'ünün elde ettikleri kazancın kullanımına ilişkin karar sürecinde hiçbir söz hakkı olmadığı tespit edilmiştir (Kulak,2011). Konya ili Yaylacık Köyünde yapılan bir çalışmada ise kadınlara "toplam aile gelirinin harcanmasında kimler karar verici" diye sorulmuş ve kadınların %40.0'ı kocasının karar verdiğini, %36.4'ü kocası ile birlikte karar verdiklerini, %21.8'i tüm aile bireyleri ile birlikte karar verdiklerini, %1.8'i yalnızca kendisinin karar verdiğini ifade etmiştir (Oğuz ve Kan,2010). Elde edilen veriler kadınların tarımsal üretim faaliyetlerine işgücü olarak erkeklerden daha fazla katıldıklarını ancak işletme ya da ailevi konularda karar verilirken yeterince etkili olamadıklarını göstermiştir. Ayrıca kadın gelir getirici bir işte çalışsa bile elde ettiği geliri ya eşine verdiği ya da ev içi zorunlu ihtiyaçların karşılanmasında kullandığı, kendine ait özel harcamalar yapmadığı belirlenmiştir.

4.3.2.1. Süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili konularda kararlara katılım

İncelenen işletmelerde kadınlara “süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili konularda (hayvan alma&satma, yem alımı, hayvanların bakımı gibi) karar vermede öncelikli olarak ailede kim etkilidir?” diye sorulmuştur. Bu soruya kadınların %47.2’si eşi ile kendisinin, %19.1’i aile büyüklerinin, %18.0’i eşinin ve %15.7’si kendisinin karar verdiğini ifade etmiştir. İşletme büyüklükleri, yaş grubu ve eğitim durumuna göre bakıldığında da kadınların ya eşleri ile birlikte kararlara katıldığı ya da ağırlıklı olarak eşlerinin (koca) tek başına karar verdiği görülmüştür (Çizelge 31).

Yapılan ki-kare testi ile kadınlara göre süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili verilen kararlarda ailede etkili olan bireyler ile yaş grupları arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre genç yaş grubundaki kadınlara göre süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili verilen kararlarda kadınların “eşi+aile büyükleri” etkili iken orta yaşlı ve yaşlı grubundaki kadınlarda “kendi+eşi ve kendi” etkili olduğu belirlenmiştir.

Daha sonra kadınlara “süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili alınan kararlarda ne ölçüde etkili olduğunuzu düşünüyorsunuz?” diye sorulmuştur. Bu soruya ise kadınların %52.8’i orta seviyede etkili olduğunu, %18.0’i ise çok etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca işletme büyüklüklerine göre III.Grup işletmelerin alınan kararlarda diğer gruplara göre daha etkili olduğu görülmüştür. Yaş gruplarına göre I.Grup işletmelerde kadınların %50.0’si alınan kararlarda çok etkili olduklarını belirtmişlerdir (Çizelge 32).

Yapılan ki-kare testi ile kadınlara göre süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili alınan kararlarda etkili olup olmadığı ile yaş grupları arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre genç yaş grubundaki kadınlar süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili alınan kararlarda etkili iken, orta yaşlı ve yaşlı grubundaki kadınların etkili olmadığı belirlenmiştir.

Adana ilinde yapılan bir çalışmada Yemişli köyünde kadınların %15.3’ünün hayvansal üretime fiilen katıldığı, %7.7’sinin karar sürecine katıldığı; Yeniayla köyünde ise kadınların %64.1’inin hayvansal üretime fiilen katıldığı, %82.1’inin karar sürecine katıldığı tespit edilmiştir. Elde edilen bu veri köylerde hayvansal üretim faaliyetinin varlığı ve ağırlığının, karar sürecine katılımı önemli ölçüde etkilediği ve belirleyici olduğunu göstermektedir (Özçatalbaş, 2001). Van ilinin sosyo-ekonomik özellikleri farklı iki köyündeki kadınların tarımsal faaliyetlere katılımının araştırıldığı bir çalışmada kadınların %72.5’inin hayvansal üretimle ilgili konularda karar almaya katıldığı tespit edilmiştir (Şahin ve Terin, 2009).

Çizelge 31. Kadınlara göre süt sığırı ile ilgili karar vermede ailede etkili olan bireyler

Gruplar		Eşi		Kendi		Eşi ve kendi		Aile büyükleri		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	4	19.0	3	14.3	9	42.9	5	23.8	21	100.0
	II.Grup	8	16.7	10	20.8	23	47.9	7	14.6	48	100.0
	III.Grup	4	20.0	1	5.0	10	50.0	5	25.0	20	100.0
Yaş grupları	I.Grup	7	29.2	7	29.2	3	12.4	7	29.2	24	100.0
	II.Grup	9	20.0	3	6.7	27	60.0	6	13.3	45	100.0
	III.Grup	-	-	4	20.0	12	60.0	4	20.0	20	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	3	75.0	1	25.0	-	-	-	-	4	100.0
	II.Grup	-	-	2	100.0	-	-	-	-	2	100.0
	III.Grup	10	13.9	10	13.9	41	56.9	11	15.3	72	100.0
	IV.Grup	2	20.0	1	10.0	1	10.0	6	60.0	10	100.0
	V.Grup	1	100.0	-	-	-	-	-	-	1	100.0
Genel toplam		16	18.0	14	15.7	42	47.2	17	19.1	89	100.0

SD= 2 $\chi^2 = 7.418$ $\chi^2_{0,95} = 5.991$ Sonuç: ilişkili

Çizelge 32. Kadınlara göre süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili alınan kararlarda etkili olma durumu

Gruplar		Çok etkiliyim		Etkiliyim		Orta seviyede etkiliyim		Çok az etkiliyim		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	4	19.0	5	23.8	9	42.9	3	14.3	21	100.0
	II.Grup	9	18.7	3	6.3	26	54.2	10	20.8	48	100.0
	III.Grup	3	15.0	5	25.0	12	60.0	-	-	20	100.0
Yaş grupları	I.Grup	12	50.0	1	4.2	8	33.3	3	12.5	24	100.0
	II.Grup	4	8.9	5	11.1	26	57.8	10	22.2	45	100.0
	III.Grup	-	-	7	35.0	13	65.0	-	-	20	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	-	-	1	25.0	-	-	3	75.0	4	100.0
	II.Grup	-	-	2	100.0	-	-	-	-	2	100.0
	III.Grup	13	18.1	10	13.9	42	58.3	7	9.7	72	100.0
	IV.Grup	3	30.0	-	-	5	50.0	2	20.0	10	100.0
	V.Grup	-	-	-	-	-	-	1	100.0	1	100.0
Genel toplam		16	18.0	13	14.6	47	52.8	13	14.6	89	100.0

SD= 2 $\chi^2 = 8.386$ $\chi^2_{0,95} = 5.991$ Sonuç: ilişkili

4.3.2.2.Aile bütçesi ve harcamalarda kararlara katılım

İncelenen işletmelerde kadınlara “aile bütçesini kim yapıyor?” diye sorulmuştur. Bu soruya kadınların %61.8’i eşi ile birlikte yaptıklarını, %20.2’si ise eşinin yaptığını ifade etmiştir. İşletme büyüklüklerine göre III.Grup işletmelerde (%80.0) ve yaş gruplarına göre II.Grup işletmelerde (%84.4) kadınların eşi ile birlikte aile bütçesi yaptığı tespit edilmiştir (Çizelge 33). Konya ilinin Yaylacık köyünde kadınlara yönelik yapılan bir araştırmada kadınların %62.03’si parasal konularda eşi ile birlikte karar verdiklerini, %16.17’si eşinin karar verdiğini, %0.38’i ise kendisinin karar verdiğini ifade etmişlerdir (Oğuz ve Kan, 2010).

Aile bütçesinin yapılmasında rol alanlar 2 grup olacak şekilde yeniden isimlendirilmiştir. Buna göre “kendi+eşi ve kendi” 1.grup, “eşi+aile büyükleri” 2.grup olarak tanımlanmıştır. Yapılan ki-kare testi ile aile bütçesinin yapılmasında rol alanlar ile yaş grupları arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Kısacası genç yaş grubundaki kadınlara göre aile bütçesinin yapılmasında “eşi+aile büyükleri” rol alırken, orta yaşlı ve yaşlı grubundaki kadınlara göre aile bütçesinin yapılmasında “kendi+ eşi ve kendi” rol almaktadır.

Çizelge 33. Aile bütçesinin yapılmasında rol alanlar

Gruplar	Eşi		Kendi		Eşi ve kendi		Aile büyükleri		Toplam		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
İşletme büyüklükleri	I.Grup	6	28.6	1	4.8	11	52.4	3	14.2	21	100.0
	II.Grup	11	22.9	4	8.3	28	58.3	5	10.5	48	100.0
	III.Grup	1	5.0	-	-	16	80.0	3	15.0	20	100.0
Yaş grupları	I.Grup	9	37.5	4	16.7	4	16.7	7	29.1	24	100.0
	II.Grup	6	13.3	-	-	38	84.4	1	2.3	45	100.0
	III.Grup	3	15.0	1	5.0	13	65.0	3	15.0	20	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	3	75.0	-	-	1	25.0	-	-	4	100.0
	II.Grup	-	-	-	-	2	100.0	-	-	2	100.0
	III.Grup	9	12.5	5	6.9	47	65.3	11	15.3	72	100.0
	IV.Grup	5	50.0	-	-	5	50.0	-	-	10	100.0
	V.Grup	1	100.0	-	-	-	-	-	-	1	100.0
Genel toplam	18	20.2	5	5.6	55	61.8	11	12.4	89	100.0	

SD= 2

$\chi^2 = 18.692$

$\chi^2_{0,95} = 5.991$

Sonuç: ilişkili

İncelenen işletmelerde kadınlara “eşinize sormaksızın para harcayabilir misiniz?” diye sorulmuştur. Bu soruya 4 kadının eşi olmadığı için 85 kadın cevap vermiştir ve kadınların %58.8’i “eşime sormadan para harcayamam” demiştir (Çizelge 34).

Yapılan ki-kare testi ile kadınların eşlerine sormaksızın para harcayıp harcayamama ile yaş grupları arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre genç yaş grubundaki kadınların eşlerine sormaksızın para harcadığı, orta yaşlı ve yaşlı grubundaki kadınların ise harcayamadığı belirlenmiştir. Bu durum orta yaşlı ve yaşlı grubundaki kadınların, genç kadınlara göre daha gelenekçi olduğunu göstermektedir.

Çizelge 34. Kadınların eşlerine sormaksızın para harcama durumu

Gruplar		Evet		Hayır		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	9	42.9	12	57.1	21	100.0
	II.Grup	18	40.9	26	59.1	44	100.0
	III.Grup	8	40.0	12	60.0	20	100.0
Yaş grupları	I.Grup	11	55.0	9	45.0	20	100.0
	II.Grup	22	48.9	23	51.1	45	100.0
	III.Grup	2	10.0	18	90.0	20	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	-	-	4	100.0	4	100.0
	II.Grup	2	100.0	-	-	2	100.0
	III.Grup	26	38.2	42	61.80	68	100.0
	IV.Grup	6	60.0	4	40.0	10	100.0
	V.Grup	1	100.0	-	-	1	100.0
Genel toplam		35	41.2	50	58.8	85	100.0

SD= 2

$\chi^2= 10.709$

$\chi^2_{0,95}= 5.991$

Sonuç: ilişkili

4.3.2.3.Kadınların kararlara katılımda aile içindeki rolü

İncelenen işletmelerde kadınlara “size göre alınacak kararlarda aile içindeki rolünüz nedir?” diye sorulmuş, bu soruya kadınların %80.9’u gibi büyük oranı kararlara katılan olduğunu ifade etmişlerdir (Çizelge 35).

Çizelge 35. Kadınlara göre alınan kararlarda aile içindeki rolleri

Gruplar		Karar veren		Kararlara katılan		Kararlarda etkisi olmayan		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	-	-	17	81.0	4	19.0	21	100.0
	II.Grup	8	16.7	36	75.0	4	8.3	48	100.0
	III.Grup	1	5.0	19	95.0	-	-	20	100.0
Yaş grupları	I.Grup	4	16.7	18	75.0	2	8.3	24	100.0
	II.Grup	5	11.1	34	75	6	13.3	45	100.0
	III.Grup	-	-	20	100.0	-	-	20	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	-	-	1	25.0	3	75.0	4	100.0
	II.Grup	-	-	2	100.0	-	-	2	100.0
	III.Grup	9	12.5	59	81.9	4	5.6	72	100.0
	IV.Grup	-	-	10	100.0	-	-	10	100.0
	V.Grup	-	-	-	-	1	100.0	1	100.0
Genel toplam		9	10.1	72	80.9	8	9.0	89	100.0

Trabzon ilinin orman köylerinde kadınlara yönelik yapılan bir araştırmada, kadınların %71.0’i aile ile ilgili önemli bir karar alırken eşlerinin kendilerine danıştığını ifade etmişlerdir. Karar alma sürecinde, eşi kendisine danışan kadınların %94.8’i bu sürecin evlendikleri günden beri devam ettiğini beyan ederken, %5.2’si de eşlerinin yaşlandıktan sonra kendilerini karar verme sürecine dahil ettiklerini belirtmişlerdir (Alkan ve Toksoy, 2009). Elde edilen veriler kadınların aile içinde alınan kararlarda tek başına karar veren değil, kararlara katılan olduğunu göstermektedir.

4.3.2.4.Çocukların eğitimi ve geleceklere ile ilgili alınan kararlara katılım

İncelenen işletmelerde kadınlara çocuklarının olup olmadığı sorulmuş ve 55 kadın çocuğu olduğunu belirtmiştir. Çocuk sahibi olan kadınlara “çocukların eğitim alması ve meslek sahibi olması konusunda ailede kim ya da kimler etkilidir?” diye sorulmuştur. Bu soruya da kadınların %58.2’si eşi ve kendisinin, %23.6’sı ise çocukların karar verdiğini ifade etmişlerdir (Çizelge 36).

Çizelge 36. Çocukların eğitimi ve geleceklere ile ilgili alınan kararlarda aile içinde etkili olanlar

Gruplar		Kendi		Eşi		Eşi ve kendi		Çocuklar		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	3	21.4	1	7.2	10	71.4	-	-	14	100.0
	II.Grup	1	3.9	5	19.2	13	50.0	7	26.9	26	100.0
	III.Grup	-	-	-	-	9	60.0	6	40.0	15	100.0
Yaş grupları	I.Grup	3	13.6	2	9.1	13	59.1	4	18.2	22	100.0
	II.Grup	1	3.6	4	14.3	14	50.0	9	32.1	28	100.0
	III.Grup	-	-	-	-	5	100.0	-	-	5	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	-	-	3	100.0	-	-	-	-	3	100.0
	II.Grup	-	-	-	-	2	100.0	-	-	2	100.0
	III.Grup	4	10.3	-	-	26	66.7	9	23.0	39	100.0
	IV.Grup	-	-	2	20.0	4	40.0	4	40.0	10	100.0
	V.Grup	-	-	1	100.0	-	-	-	-	1	100.0
Genel toplam		4	7.3	6	10.9	32	58.2	13	23.6	55	100.0

İncelenen işletmelerde kadınlara “çocuklarınızın gelecekte sizin gibi hayvancılıkla uğraşmasını ister misiniz?” diye sorulmuş; %76.4’ü hayvancılıkla uğraşmasını cevabını vermiştir (Çizelge 37). Daha sonra “peki çocuklarınızın ne olmasını istersiniz?” diye sorulduğunda da “öğretmen, hemşire, polis gibi kamuda çalışan memur olmalarını isterim” demişlerdir. Çocuklarının hayvancılıkla uğraşmasını isteyen kadınlara (%23.6) ise bunun nedeni sorulmuş cevap olarak kadınlar “yaşadıkları köyde yapılacak başka bir iş olmadığını, hayvancılığın aile içi süt ihtiyacını karşıladığını, süt ve süt ürünlerinin gerektiğinde hayvanların satışından gelir elde edildiğini” ifade etmişlerdir.

Çizelge 37.Kadınların çocuklarının gelecekte hayvancılıkla uğraşması konusundaki düşünceleri

Gruplar		Hayvancılıkla uğraşsın		Hayvancılıkla uğraşmasın		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	3	21.4	11	78.6	14	100.0
	II.Grup	5	19.2	21	80.8	26	100.0
	III.Grup	5	33.3	10	66.7	15	100.0
Yaş grupları	I.Grup	3	13.6	19	86.4	22	100.0
	II.Grup	6	21.4	22	78.6	28	100.0
	III.Grup	4	80.0	1	20.0	5	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	-	-	3	100.0	3	100.0
	II.Grup	2	100.0	-	-	2	100.0
	III.Grup	11	28.2	28	71.8	39	100.0
	IV.Grup	-	-	10	100.0	10	100.0
	V.Grup	-	-	1	100.0	1	100.0
Genel toplam		13	23.6	42	76.4	55	100.0

4.3.3. Kadınların işgücüne ve kararlara katılımını etkileyen faktörler

Yapılan bir çalışmada kadın çiftçilerin tarımsal faaliyetlerle ilgili konularda karar vermelerinde, onların sosyo-ekonomik özelliklerinin etkili olduğu belirlenmiştir (Damisa ve Yohonna, 2007).

İncelenen işletmelerde kadınların işgücüne ve kararlara katılımını etkileyen faktörler ortaya konulmuştur. Elde edilen verilere göre kadınlar aile içinde herhangi bir konuda alınan kararlarda genel olarak karar veren değil, kararlara katılan durumdadır. Bunun neden böyle olduğunu anlamak için kadınlara “ işgücüne ve kararlara katılımınızı etkileyen faktörler nelerdir?” diye sorulmuş, %68.5’i *aile içi*, %31.5’i *aile dışı* faktörlerin etkili olduğunu ifade etmişlerdir (Çizelge 38). Kadınlardan aile içi ve aile dışı faktörlerin neler olduğunu açıklamaları istenmiştir. Buna göre kadınlar aile içi faktörleri, “herhangi bir konuda alınan kararlarda daha etkili olmak, karara katılan değil de karar veren olmak istesek şuan ki aile içi huzur ve mutluluğumuz bozulur, eşimle ya da ailedeki büyüklerle aramızda çatışma çıkar” olarak açıklamışlardır. Aile dışı faktörleri ise “toplumsal örf ve adetler yani mahalle baskısı” olarak ifade etmişlerdir. Kısacası kadınların aile içinde huzursuzluk çıkmasını istemedikleri için karar veren değil, kararlara katılan hatta bazen kararlarda etkili olmamayı tercih ettikleri saptanmıştır.

Yapılan ki-kare testi ile kadınların işgücüne ve kararlara katılımını etkileyen faktörler ile yaş grupları arasında ilişki saptanmıştır. Buna göre genç yaş grubundaki kadınların işgücüne ve kararlara katılımında aile dışı faktörlerin etkili olduğu, orta yaşlı ve yaşlı gurubundaki kadınların işgücüne ve kararlara katılımında ise aile içi faktörlerin etkili olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 38. Kadınların işgücüne ve kararlara katılımını etkileyen faktörler

Gruplar		Aile içi		Aile dışı		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	8	38.1	13	61.9	21	100.0
	II.Grup	37	77.1	11	22.9	48	100.0
	III.Grup	16	80.0	4	20.0	20	100.0
Yaş grupları	I.Grup	10	41.7	14	58.3	24	100.0
	II.Grup	34	75.6	11	24.4	45	100.0
	III.Grup	17	85.0	3	15.0	20	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	4	100.0	-	-	4	100.0
	II.Grup	1	50.0	1	50.0	2	100.0
	III.Grup	48	66.7	24	33.3	72	100.0
	IV.Grup	7	70.0	3	30.0	10	100.0
	V.Grup	1	100.0	-	-	1	100.0
Genel toplam		61	68.5	28	31.5	89	100.0

SD= 2

$\chi^2= 11.578$

$\chi^2_{0,95}= 5.991$

Sonuç: ilişkili

4.4.Haberleşme-Örgütlenme Davranışları ve Bilgi Sistemleri

4.4.1.Teknoloji kullanımı

İncelenen işletmelerde kadınlara “cep telefonunuz var mı?” diye sorulmuştur. Kadınların %60.7’si “cep telefonum var” cevabını vermiştir (Çizelge 39). Bu durum kentsel alan kadar kırsal alanda da cep telefonu kullanımının yaygınlaştığını göstermektedir.

Yapılan ki-kare testi ile kadınların cep telefonuna sahip olup olmama ile yaş grupları arasında ilişki saptanmıştır. Buna göre genç yaş grubundaki, orta yaşlı ve yaşlı gurubundaki kadınlara göre cep telefonuna sahip olma oranı daha yüksektir.

Çizelge 39. Kadınların cep telefonuna sahip olup&olmama durumu

Gruplar		Cep telefonu var		Cep telefonu yok		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	10	47.6	11	52.4	21	100.0
	II.Grup	27	56.2	21	43.8	48	100.0
	III.Grup	17	85.0	3	15.0	20	100.0
Yaş grupları	I.Grup	22	91.7	2	8.3	24	100.0
	II.Grup	23	51.1	22	48.9	45	100.0
	III.Grup	9	45.0	11	55.0	20	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	-	-	4	100.0	4	100.0
	II.Grup	-	-	2	100.0	2	100.0
	III.Grup	43	59.7	29	40.3	72	100.0
	IV.Grup	10	100.0	-	-	10	100.0
	V.Grup	1	100.0	-	-	1	100.0
Genel toplam		54	60.7	35	39.3	89	100.0

SD= 2 $\chi^2= 13.445$ $\chi^2_{0,95}= 5.991$ Sonuç: ilişkili

İncelenen işletmelerde kadınlara “evde bilgisayar, internet var mı?” diye sorulmuştur. Bu soruya kadınların %33.7’si “var”, %66.3’ü “yok” cevabını vermiştir (Çizelge 40).

Yapılan ki-kare testi ile evde bilgisayar ve internetin olup olmama durumu ile kadınların yaş grupları arasında ilişki saptanmıştır. Buna göre genç yaş grubundaki ve yaşlı grubundaki kadınların evlerinde bilgisayar ve internet olma durumu, orta yaşlı grubundaki kadınlara göre daha düşüktür.

Çizelge 40. Evde bilgisayar ve internetin olup&olmama durumu

Gruplar		Var		Yok		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	3	14.3	18	85.7	21	100.0
	II.Grup	16	33.3	32	66.7	48	100.0
	III.Grup	11	55.0	9	45.0	20	100.0
Yaş grupları	I.Grup	2	8.3	22	91.7	24	100.0
	II.Grup	25	55.6	20	44.4	45	100.0
	III.Grup	3	15.0	17	85.0	20	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	-	-	4	100.0	4	100.0
	II.Grup	2	100.0	-	-	2	100.0
	III.Grup	22	30.6	50	69.4	72	100.0
	IV.Grup	6	60.0	4	40.0	10	100.0
	V.Grup	-	-	1	100.0	1	100.0
Genel toplam		30	33.7	59	66.3	89	100.0

SD= 2 $\chi^2= 19.660$ $\chi^2_{0,95}= 5.991$ Sonuç: ilişkili

4.4.2.Kooperatif veya birliğe üye olup&olmama durumu

Fertlerin tek başlarına yapamayacakları veya birlikte yapmalarında fayda bulunan işleri en iyi bir biçimde ve maliyet fiyatına yapmak üzere dayanışma suretiyle ekonomik güçlerini bir araya getirmelerine kooperatif denilmektedir (Mülayim, 1992). Türkiye’de sayısal olarak 4-5 milyon ortağı bulunan tarımsal kooperatifler çeşitli alanlarda faaliyet göstermesine rağmen, batı ülkelerinde olduğu gibi etkili değildir (Yılmaz ve Gül, 2010). İncelenen işletmelerde kadınlara ziraat odası, tarımsal kalkınma kooperatifi, sulama kooperatifi, damızlık sığır yetiştiricileri

birliği gibi bir teŖebbüse üye olup olmadığı sorulmuş, %71.9’u üye olmadığını ifade etmiştir (Çizelge 41).

Yapılan ki-kare testi ile kadınların kooperatif veya birliğe üye olup olmaması ile yaş grupları arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre genç yaş grubundaki kadınların, orta yaşlı ve yaşlı grubundaki kadınlara göre kooperatif veya birliğe üye olma oranı daha yüksektir.

Çizelge 41. Kooperatif veya birliğe üye olup&olmama durumu

Gruplar		Üye		Üye değil		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İŖletme büyüklükleri	I.Grup	5	23.8	16	76.2	21	100.0
	II.Grup	16	33.3	32	66.7	48	100.0
	III.Grup	4	20.0	16	80.0	20	100.0
Yaş grupları	I.Grup	12	50.0	12	50.0	24	100.0
	II.Grup	7	15.6	38	84.4	45	100.0
	III.Grup	6	30.0	14	70.0	20	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	-	-	4	100.0	4	100.0
	II.Grup	2	100.0	-	-	2	100.0
	III.Grup	23	31.9	49	68.1	72	100.0
	IV.Grup	-	-	10	100.0	10	100.0
	V.Grup	-	-	1	100.0	1	100.0
Genel toplam		25	28.1	64	71.9	89	100.0

SD= 2

$\chi^2= 9.240$

$\chi^2_{0,95}= 5.991$

Sonuç: ilişkili

Üye olduğunu belirten kadınlara (25 kadına) “hangisine üyesiniz?” diye sorulmuş, kadınların %36.0’sı tarımsal kalkınma kooperatifine, %28.0’i ise sulama kooperatifine, %12.0’si ziraat odasına ve %24.0’ü de Burdur İli Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği’ne üye olduğunu belirtmiştir (Çizelge 42). İŖletme büyüklüğü arttıkça sulama kooperatifi, ziraat odası ve diğer birliklere üye olma durumunun arttığı görülmektedir. Burdur ilinde yapılan bir araştırmada iŖletmelerin %44.6’sının Burdur İli Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği’ne üye olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca köylerdeki bütün iŖletmelerin köy kalkınma ve diğer tarımsal amaçlı kooperatiflere üye olduğu belirlenmiştir (Elmaz vd., 2010). İzmir ili Ödemiş ilçesinde süt sığırcılığına yönelik yapılan bir araştırmada da iŖleme büyüklüğü arttıkça hem ziraat odasına üyeliğin hem de herhangi bir kooperatife ortak olma oranının yükseldiği tespit edilmiştir (Koyubende, 2005). Kırklareli Merkez Erikler Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi’nin incelendiği bir araştırmada, kooperatife üye olan üreticilerin büyük bir bölümü hayvansal üretimin gelişmesinde kooperatiflerin mutlaka gerekli olduğunu ifade etmişlerdir (Terin vd.,2010).

Çizelge 42. Kadınların üye oldukları kooperatif veya birlikler

Gruplar		Ziraat odası		Sulama K.		Tarımsal K.K.		Damızlık S.Y.B		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	-	-	2	40.0	2	40.0	1	20.0	5	100.0
	II.Grup	2	12.5	2	12.5	7	43.7	5	31.3	16	100.0
	III.Grup	1	25.0	3	75.0	-	-	-	-	4	100.0
Yaş grupları	I.Grup	-	-	5	41.7	3	25.0	4	33.3	12	100.0
	II.Grup	3	42.8	2	28.6	-	-	2	28.6	7	100.0
	III.Grup	-	-	-	-	6	100.0	-	-	6	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	II.Grup	-	-	-	-	-	-	2	100.0	2	100.0
	III.Grup	3	13.1	7	30.4	9	39.1	4	17.4	23	100.0
	IV.Grup	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V.Grup	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Genel toplam		3	12.0	7	28.0	9	36.0	6	24.0	25	100.0

4.4.3.Sosyal güvenliği olup&olmama durumu

İncelenen işletmelerde kadınlara “sosyal güvenceniz var mı?” diye sorulmuş ve kadınların %74.2’si “sosyal güvencem yok” yanıtını vermişlerdir (Çizelge 43). Sosyal güvencesinin olduğunu belirten 23 kadına “sosyal güvenceniz nedir?” diye sorulmuş, bu soruya kadınların tamamı “Bağ-Kur” yanıtını vermişlerdir.

Yapılan ki-kare testi ile kadınların sosyal güvenceye sahip olup olmaması ile yaş grupları arasında ilişki olmadığı saptanmıştır. Kısacası kadınların sosyal güvenceye sahip olup olmaması ile yaş grupları arasında bir fark bulunmamaktadır. Kadınlar ister genç, ister orta yaşlı veya yaşlı olsunlar sosyal güvenceye sahip olma durumu düşüktür.

Çizelge 43. Kadınların sosyal güvenceye sahip olup&olmama durumu

Gruplar		Var		Yok		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	4	19.0	17	81.0	21	100.0
	II.Grup	8	16.7	40	93.3	48	100.0
	III.Grup	11	55.0	9	45.0	20	100.0
Yaş grupları	I.Grup	8	33.3	16	66.7	24	100.0
	II.Grup	10	22.2	35	77.8	45	100.0
	III.Grup	5	25.0	15	75.0	20	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	-	-	4	100.0	4	100.0
	II.Grup	-	-	2	100.0	2	100.0
	III.Grup	22	30.6	50	69.4	72	100.0
	IV.Grup	1	10.0	9	90.0	10	100.0
	V.Grup	-	-	1	100.0	1	100.0
Genel toplam		23	25.8	66	74.2	89	100.0

SD= 2

$\chi^2 = 1.018$

$\chi^2_{0,95} = 5.991$

Sonuç: ilişki yok

İncelenen işletmelerde kadınlara “üzerinize kayıtlı ev, tarla, bahçe vb. tapu var mı?” diye sorulmuş, kadınların %68.5’i “hayır yok” cevabını vermiştir (Çizelge 44). Üzerine kayıtlı bir malı olduğunu ifade eden 28 kadına “ne tapunuz var?” diye sorulmuş %89.3’ü “tarla tapusu” olduğunu belirtmişlerdir (Çizelge 45). Daha sonra kadınlara “eşiniz sizin üzerinize kayıtlı bir

malı size sormadan satabilir mi?” diye sorulmuş, bu soruya da kadınların %82.1’i “hayır satamaz” cevabını vermişlerdir (Çizelge 46).

Yapılan ki-kare testi ile kadınların üzerine kayıtlı malının olup olmaması ile yaş grupları arasında ilişki olmadığı saptanmıştır. Kısacası kadınların üzerine kayıtlı malının olup olmaması ile yaş grupları arasında bir fark bulunmamaktadır. Kadınlar ister genç, ister orta yaşlı veya yaşlı olsunlar üzerine kayıtlı malının olma oranı düşüktür.

Çizelge 44. Kadınların üzerine kayıtlı malının olup&olmama durumu

Gruplar		Var		Yok		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	5	23.8	16	76.2	21	100.0
	II.Grup	20	41.7	28	58.3	48	100.0
	III.Grup	3	15.0	17	85.0	20	100.0
Yaş grupları	I.Grup	5	20.8	19	79.2	24	100.0
	II.Grup	13	28.9	32	71.1	45	100.0
	III.Grup	10	50.0	10	50.0	20	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	-	-	4	100.0	4	100.0
	II.Grup	-	-	2	100.0	2	100.0
	III.Grup	28	38.9	44	61.1	72	100.0
	IV.Grup	-	-	10	100.0	10	100.0
	V.Grup	-	-	1	100.0	1	100.0
Genel toplam		28	31.5	61	68.5	89	100.0

SD= 2

$\chi^2 = 4.583$

$\chi^2_{0,95} = 5.991$

Sonuç: ilişki yok

Çizelge 45. Kadınların üzerine kayıtlı mallar

Gruplar		Tarla		Ev		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	4	80.0	1	20.0	5	100.0
	II.Grup	18	90.0	2	10.0	20	100.0
	III.Grup	3	100.0	-	-	3	100.0
Yaş grupları	I.Grup	5	100.0	-	-	5	100.0
	II.Grup	13	100.0	-	-	13	100.0
	III.Grup	7	70.0	3	30.0	10	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	-	-	-	-	-	100.0
	II.Grup	-	-	-	-	-	100.0
	III.Grup	25	89.3	3	10.7	28	100.0
	IV.Grup	-	-	-	-	-	100.0
	V.Grup	-	-	-	-	-	100.0
Genel toplam		25	89.3	3	10.7	28	100.0

Kırsal kesimde yaşayan pek çok kadının araziler üzerinde kullanım hakkı yoktur veya araziler üzerindeki imtiyazları kalıcı değildir. Üretimin sürdürülmesi ve geliştirilmesini amaçlayan çiftçi birliklerine üye olma veya kredi kaynaklarından yararlanma koşullarını taşıyor olmaları dışında, arazilerin tapularını ellerinde bulunduranlar; eşleri, erkek kardeşleri ve babalarıdır. Trabzon ilinin orman köylerinde kadınlara yönelik yapılan bir araştırmada, araziler üzerindeki sahiplik haklarının hukuken ve fiilen erkekler üzerinde görülmesine karşın bu arazilere sahip çıkan, sınırlarını bile, büyük oranda yöneten ve imar edenlerin çoğunlukla kadınlar olduğu tespit edilmiştir (Alkan ve Toksoy, 2009).

Çizelge 46.Kadınlara göre üzerine kayıtlı mallarını eşlerinin sormadan satıp&satamama durumu

Gruplar		Evet		Hayır		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	-	-	5	100.0	5	100.0
	II.Grup	4	20.0	16	80.0	20	100.0
	III.Grup	1	33.3	2	66.7	3	100.0
Yaş grupları	I.Grup	2	40.0	3	60.0	5	100.0
	II.Grup	3	23.1	10	76.9	13	100.0
	III.Grup	-	-	10	100.0	10	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	-	-	-	-	-	100.0
	II.Grup	-	-	-	-	-	100.0
	III.Grup	5	17.9	23	82.1	28	100.0
	IV.Grup	-	-	-	-	-	100.0
	V.Grup	-	-	-	-	-	100.0
Genel toplam		5	17.9	23	82.1	28	100.0

4.4.4.Bilgi kaynakları

Tarımsal bilgi, çiftçiler için toprak, su, tohum gibi son derece önemli bir kaynaktır. Çiftçilerin bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetleri ile ilgili teknik veya ekonomik konularda bilgiye sahip olmadan, ellerindeki kaynakları verimli ve etkin bir şekilde kullanmaları oldukça güçtür. Çiftçi kendisi için gerekli olan bilgileri kendi deneyimlerinden, gözlemlerinden ya da yayım elemanlarından öğrenir (Özçatalbaş ve Gürgen,1998).

İncelenen işletmelerde kadınlara “süt sığırı yetiştiriciliğine başladığınızda ilk bilgi kaynaklarınız kimlerdi?” diye sorulmuş, bu soruya kadınların %52.8’i kendi aile büyüklerim, %27.0’si ise kendi babam yanıtını vermiştir (Çizelge 47). Çizelge 47’de kendi babam ve kendi aile büyüklerim sütünü; “*kendi ailem*”, eşim ve eşimin ailesi sütünü; “*eşimin ailesi*” şeklinde birleştirilerek 2 sütun oluşturulmuştur.

Yapılan ki-kare testi ile kadınların süt sığırı yetiştiriciliğine başladıklarında ilk bilgi kaynakları ile yaş grupları arasında ilişki olmadığı saptanmıştır. Kısacası kadınların süt sığırı yetiştiriciliğine başladıklarında ilk bilgi kaynağının kendi ailesi olduğu belirlenmiştir.

İncelenen işletmelerde kadınlara “şuan da süt sığırı yetiştiriciliğinde yararlandığınız bilgi kaynağınız nedir?” diye sorulmuş, kadınların %51.7’si özel veteriner, %27.0’si hiç kimse, %10.1’i eşim, %6.7’si tarım danışmanı ve %4.5’i Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği çalışanlarından bilgi kaynağı olarak yararlandıklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 48). Çizelge 48’de hiç kimse ve eşim sütünü; “*yemel bilgi*”; tarım danışmanı, özel veteriner ve damızlık sığır yetiştiricileri birliği sütünü; “*uzman bilgi*” şeklinde birleştirilerek 2 sütun oluşturulmuştur.

Yapılan ki-kare testi ile kadınların şuan da süt sığırı yetiştiriciliğinde yararlandıkları bilgi kaynakları ile yaş grupları arasında ilişki olmadığı saptanmıştır. Kısacası kadınların şuan da süt sığırı yetiştiriciliğinde uzman bilgi kaynağından yararlandığı belirlenmiştir.

Budur ilinde yapılan bir araştırmada yetiştiricilere süt sığırlarını hangi bilgiler doğrultusunda besledikleri sorusuna; %92.6’sı kendi bilgilerine, %5.6’sı yem fabrikalarının tavsiyelerine, %2.8’i özel veteriner tavsiyelerine ve %1’i de birlik ve kooperatif yetkililerinin tavsiyelerine göre yanıtlarını vermişlerdir. Ayrıca araştırmada hayvanlara düzenli veteriner hekim kontrolü yapılmadığı tespit edilmiştir. Hayvan sağlığı konusunda işletmelerin %43.2’si il müdürlüğü, %31.8’i Burdur İli Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği, %10.9’u Veteriner Fakültesi, %7.8’i Köy-Koop. ve %6.3’ü serbest veteriner hekimlerden bilgi desteği aldıklarını ifade etmişlerdir (Elmaz vd., 2010). Kastamonu ilinde yapılan bir çalışmada, üreticilerin kültür ırkı inekler

konusunda ilk bilgiyi yayım elemanları dışındaki diğerkaynaklardan (komşular, akrabalar vd.) aldığı tespit edilmiştir (Erel, 1994). İzmir yöresinde yapılan bir araştırmada, büyük ölçüde ihtisaslaşmış işletmelerde üreticilerin, hayvan hastalıkları ve suni tohumlama gibi zorunlu hallerde teknik hizmet sağlayan kamu kuruluşlarına başvurdukları, bunun dışında kendi bilgi ve deneyimlerinden yararlandıkları saptanmıştır (Saner, 1993). Pakistan’da yapılan bir çalışmada kadın çiftçilerin en çok tercih ettiği bilgi kaynakları kocası, komşuları ve diğer çiftçiler olarak belirlenmiştir (Sadaf vd., 2006). Elde edilen veriler süt sığıru yetiştiriciliğinde üreticilerin uzman bilgi yerine, kendi bilgi ve tecrübeleri ile yerel bilgi kaynaklarından yararlandıklarını göstermektedir.

Çizelge 47. Kadınların süt sığırı yetiştiriciliğine başladıklarında ilk bilgi kaynakları

Gruplar		Kendi babam		Kendi aile büyüklerim		Eşim		Eşimin ailesi		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	4	19.0	12	57.1	3	14.3	2	9.6	21	100.0
	II.Grup	15	31.2	24	50.0	8	16.7	1	2.1	48	100.0
	III.Grup	5	25.0	11	55.0	4	20.0	-	-	20	100.0
Yaş grupları	I.Grup	3	12.5	15	62.5	3	12.5	3	12.5	24	100.0
	II.Grup	16	35.6	19	42.2	10	22.2	-	-	45	100.0
	III.Grup	5	25.0	13	65.0	2	10.0	-	-	20	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	-	-	-	-	4	100.0	-	-	4	100.0
	II.Grup	-	-	2	100.0	-	-	-	-	2	100.0
	III.Grup	18	25.0	45	62.5	9	12.5	-	-	72	100.0
	IV.Grup	6	60.0	-	-	1	10.0	3	30.0	10	100.0
	V.Grup	-	-	-	-	1	100.0	-	-	1	100.0
Genel toplam		24	27.0	47	52.8	15	16.8	3	3.4	89	100.0

SD= 2 $\chi^2= 1.746$ $\chi^2_{0,95}= 5.991$ Sonuç: ilişki yok

Çizelge 48. Kadınların şuanda süt sığırı yetiştiriciliğinde yararlandıkları bilgi kaynakları

Gruplar		Hiç kimse		Eşim		Tarım danışmanı		Özel veteriner		Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	6	28.6	-	-	3	14.3	10	47.6	2	9.5	21	100.0
	II.Grup	16	33.3	2	4.2	3	6.2	25	52.1	2	4.2	48	100.0
	III.Grup	2	10.0	7	35.0	-	-	11	55.0	-	-	20	100.0
Yaş grupları	I.Grup	2	8.3	3	12.5	3	12.5	13	54.2	3	12.5	24	100.0
	II.Grup	19	42.3	2	4.4	3	6.7	20	44.4	1	2.2	45	100.0
	III.Grup	3	15.0	4	20.0	-	-	13	65.0	-	-	20	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	1	25.0	-	-	-	-	3	75.0	-	-	4	100.0
	II.Grup	-	-	-	-	-	-	2	100.0	-	-	2	100.0
	III.Grup	21	29.2	8	11.1	6	8.3	33	45.8	4	5.6	72	100.0
	IV.Grup	2	20.0	-	-	-	-	8	80.0	-	-	10	100.0
	V.Grup	-	-	1	100.0	-	-	-	-	-	-	1	100.0
Genel toplam		24	27.0	9	10.1	6	6.7	46	51.7	4	4.5	89	100.0

SD= 2 $\chi^2= 4.525$ $\chi^2_{0,95}= 5.991$ Sonuç: ilişki yok

İncelenen işletmelerde, kadınların süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili konularda bilgisine en çok güvendikleri kurumlar; özel veteriner (%83.1), tarım danışmanı (%13.5) ve süt sığırı yetiştiricileri birliği (%3.4) olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 49). Çizelge 49’da özel veteriner; “özel”; tarım danışmanı ve damızlık sığırı yetiştiricileri birliği sütünü; “kamu” şeklinde birleştirilerek 2 sütun oluşturulmuştur.

Yapılan ki-kare testi ile kadınların süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili konularda güvendikleri kurumlar ile yaş grupları arasında ilişki olmadığı saptanmıştır. Kısacası kadınlar süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili konularda özel veterinerine güvendiklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 49. Kadınların süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili konularda güvendikleri kurumlar

Yaş grupları	Özel veteriner		Tarım danışmanı		Süt Sığırı Y.B.		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
I.Grup	18	75.0	4	16.7	2	8.3	24	100.0
II.Grup	41	91.1	3	6.7	1	2.2	45	100.0
III.Grup	15	75.0	5	25.0	-	-	20	100.0
Genel toplam	74	83.1	12	13.5	3	3.4	89	100.0

SD= 2

$\chi^2 = 4.121$

$\chi^2_{0,95} = 5.991$

Sonuç: ilişki yok

4.4.5. Burdur ilinde kadınlara yönelik tarımsal yayım hizmetleri

Tarımsal yayımın temel amacı kırsal alanda yaşayanlarda davranış ve tutum değişikliği yaratmak, yaşam ve gelir düzeylerini iyileştirmektir. Ancak Türkiye’de uzun yıllar tarımsal yayım hizmetleri denildiğinde köy kahvelerinde oturan erkek üreticileri bilgilendirme toplantıları anlaşılmıştır. Son yıllarda erkek üreticilerin tarım dışı sektörlere yönelmesi sonucu kırsal alana tarımsal yayım hizmetlerini götüren kamu yayımcısı veya özel tarım danışmanı özellikle işletme ve ev ziyaretlerinde erkek üreticilerden daha çok kadın üreticilerle muhatap olmaya başlamışlardır. Bu durum olumlu bir gelişme olmakla birlikte hala tarımsal yayım hizmetleri köy kahvelerinde erkek üreticilere verilmeye çalışılmaktadır. Oysaki kadınların tarımsal üretim faaliyetlerine işgücü olarak katılımları dikkate alındığında erkekler kadar kadınlara da tarımsal yayım hizmeti verilmesi gerektiği açıktır.

Burdur İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Koordinasyon ve Tarımsal Veriler Şubesi, 1997 yılında kırsal kesimde yaşayan kadınların tarımsal konularda yeni teknikler denemeleri ve aile ekonomisine katkı sağlayacak yeni uğraşlar edinmeleri amacıyla “Kadın Çiftçiler Tarımsal Yayım Projesi”ni uygulamaya başlamışlardır. 2007-2010 yılları arasında proje kapsamında süt sığırcılığı yapan işletmelere katkıda bulunmak, yem bitkileri ekilişini yaygınlaştırmak ve hayvancılıktan elde edilen gelirin yükseltilmesi amacıyla kadınlara silajlık mısır ve macar fiği tohumluğu verilmiş daha sonra ürünün ekimi, yetiştirilmesi ve hasadı konusunda eğitim çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca sağım teknikleri, yem bitkileri yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması, süt sığırcılığında bakım ve beslenmenin önemi, ahır temizliği, temiz süt elde edilmesi, gıdaların değerlendirilmesi, peynir yapımı, yoğurt yapımı ve sağım teknikleri gibi konularda eğitimler verilmiştir. Bunların dışında kadınlara yönelik ev ekonomisi ağırlıklı eğitim çalışmalarında ise üretilen meyve ve sebzelerin daha iyi şekilde değerlendirilmesi amacıyla konserve, kurutmacılık, şekerle dayandırma, tuzla muhafaza, dondurarak muhafaza, gıdaların hazırlanması ve pişirilmesi, saklama usulleri gibi konular işlenmiştir. Kısacası kadın çiftçilere yönelik tarım, hayvancılık, beslenme ve ev ekonomisi alanlarında eğitim çalışmaları verilmiştir. Ancak bu eğitim çalışmaları 2007 yılında 11 köyde düzenlenen 12 çiftçi toplantısına 206 kadın çiftçinin katılımı, 2009 yılında 2 köyde düzenlenen 24 çiftçi toplantısına 300 kadın çiftçinin katılımı, 2010 yılında 2 köyde düzenlenen 25 çiftçi toplantısına 278 kadın çiftçinin katılımı ile sınırlı kalmıştır (Anonim,2010b). Çünkü kırsal alanın toplumsal yapısı örf ve adetleri kadınların bu tip toplantılara katılımında en büyük engel olarak görülmektedir.

4.4.6. Tarımsal yayım hizmetlerinden yararlanma durumu

İncelenen işletmelerde kadınlara “kamu yayım personelinin köye geldiğinden haberdar oluyor musunuz?” diye sorulmuş, kadınların %74.2’si “haberim oluyor” cevabını vermiştir (Çizelge 50). Van ilinin sosyo-ekonomik özellikleri farklı iki köyündeki kadınlara yönelik yapılan bir araştırmada da kadınlara köyelerine yayım elemanlarının geldiğinden haberdar olup olmadıkları sorulmuş, kadınların %49.3’ü köyelerine yayım elemanının geldiğinden haberdar olduklarını belirtmişlerdir (Şahin ve Terin, 2009). Elde edilen veriler kadınların eşleri ile iletişim içinde olduğunu ve köyde olup bitenden haberdar olduklarını göstermektedir.

Yapılan ki-kare testi ile kadınların kamu yayım personelinin köye geldiğinden haberdar olup olmaması ile yaş grupları arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Kısacası orta yaşlı grubundaki kadınların, genç ve yaşlı grubundaki kadınlara göre kamu yayım personelinin köye geldiğinden haberdar olma oranı daha düşüktür.

Çizelge 50. Kadınların kamu yayım personelinin köye geldiğinden haberdar olup&olmama durumu

Gruplar		Haberdar		Haberdar değil		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	13	61.9	8	38.1	21	100.0
	II.Grup	34	70.8	14	29.2	48	100.0
	III.Grup	19	95.0	1	5.0	20	100.0
Yaş grupları	I.Grup	22	91.7	2	8.3	24	100.0
	II.Grup	26	57.8	19	42.2	45	100.0
	III.Grup	18	90.0	2	10.0	20	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	1	25.0	3	75.0	4	100.0
	II.Grup	2	100.0	-	-	2	100.0
	III.Grup	55	76.4	17	23.6	72	100.0
	IV.Grup	8	80.0	2	20.0	10	100.0
	V.Grup	-	-	1	100.0	1	100.0
Genel toplam		66	74.2	23	25.8	89	100.0

SD= 2

$\chi^2 = 12.758$

$\chi^2_{0,95} = 5.991$

Sonuç: ilişkili

İncelenen işletmelerde kadınlara “il müdürlüğü veterinerleri işletmenizi ziyaret ediyor mu?” diye sorulmuş, kadınların %85.4’ü “ziyaret ediyorlar” cevabını vermiştir (Çizelge 51).

Çizelge 51. Kadınlara göre il müdürlüğü veterinerlerinin işletmeleri ziyaret edip&etmeme durumu

Gruplar		Ziyaret ediyorlar		Ziyaret etmiyorlar		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	20	95.2	1	4.8	21	100.0
	II.Grup	37	77.1	11	22.9	48	100.0
	III.Grup	19	95.0	1	5.0	20	100.0
Yaş grupları	I.Grup	22	91.7	2	8.3	24	100.0
	II.Grup	39	86.7	6	13.3	45	100.0
	III.Grup	15	75.0	5	25.0	20	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	3	75.0	1	25.0	4	100.0
	II.Grup	2	100.0	-	-	2	100.0
	III.Grup	62	86.1	10	13.9	72	100.0
	IV.Grup	8	80.0	2	20.0	10	100.0
	V.Grup	1	100.0	-	-	1	100.0
Genel toplam		76	85.4	13	14.6	89	100.0

İncelenen işletmelerde kadınlara “il müdürlüğü veterinerleri işletmenizi hangi sıklıkla ziyaret ediyor?” diye sorulmuş, kadınların %84.2’si “yılda bir” cevabını vermişlerdir (Çizelge 52). Elde edilen veriler il müdürlüğü veterinerlerinin işletmeleri ziyarete gittiğinin ancak bu gidiş sıklığının yeterli olmadığını göstermiştir.

Çizelge 52. Kadınlara göre il müdürlüğü veterinerlerinin işletmeleri ziyaret sıklığı

Gruplar		Ayda bir		Üç ayda bir		Yılda bir		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	-	-	4	20.0	16	80.0	20	100.0
	II.Grup	2	5.4	4	10.8	31	83.8	37	100.0
	III.Grup	-	-	2	10.5	17	89.5	19	100.0
Yaş grupları	I.Grup	-	-	5	22.7	17	77.3	22	100.0
	II.Grup	2	5.1	3	7.7	34	87.2	39	100.0
	III.Grup	-	-	2	13.3	13	86.7	15	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	-	-	-	-	3	100.0	3	100.0
	II.Grup	-	-	-	-	2	100.0	2	100.0
	III.Grup	2	3.2	7	11.3	53	85.5	62	100.0
	IV.Grup	-	-	3	37.5	5	62.5	8	100.0
	V.Grup	-	-	-	-	1	100.0	1	100.0
Genel toplam		2	2.6	10	13.2	64	84.2	76	100.0

İncelenen işletmelerde kadınlara “il müdürlüğü görevlileri hayvancılıkla ilgili konular dışında bilgi vermek amacıyla işletmenizi ziyaret ediyorlar mı?” diye sorulmuş, kadınların %86.5’i “ziyaret etmiyorlar” cevabını vermişlerdir (Çizelge 53).

Çizelge 53. Kadınlara göre il müdürlüğü görevlilerinin hayvancılıkla ilgili konular dışında bilgi vermek amacıyla işletmeleri ziyaret edip etmemeye durumu

Gruplar		Ziyaret ediyorlar		Ziyaret etmiyorlar		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	1	4.8	20	95.2	21	100.0
	II.Grup	6	12.5	42	87.5	48	100.0
	III.Grup	5	25.0	15	75.0	20	100.0
Yaş grupları	I.Grup	-	-	24	100.0	24	100.0
	II.Grup	11	24.4	34	75.6	45	100.0
	III.Grup	1	5.0	19	95.0	20	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	-	-	4	100.0	4	100.0
	II.Grup	2	100.0	-	-	2	100.0
	III.Grup	10	13.9	62	86.1	72	100.0
	IV.Grup	-	-	10	100.0	10	100.0
	V.Grup	-	-	1	100.0	1	100.0
Genel toplam		12	13.5	77	86.5	89	100.0

İncelenen işletmelerde kadınlara (12 kadına) hayvancılıkla ilgili konular dışında bilgi vermek amacıyla gelen il müdürlüğü görevlilerinin ne amaçla geldikleri ve ne anlattıkları sorulmuştur. Kadınların çoğunluğu bu soruya “hatırlamıyorum” cevabını vermiştir. Bu veri il müdürlüğünden gelen görevlilerin, kadınların ihtiyaç duydukları konularda bilgi vermediği bu nedenle de anlatılan konuların kadınların ilgisini çekmediği ve hatırlayamadıklarını göstermektedir. Hatırlayanlar ise sebze-meyve yetiştiriciliği, konserve ve süt ürünleri yapımı gibi konularda bilgi verildiğini ifade etmişlerdir. Bilgi verildiğini ifade eden kadınlara “anlatılanları uyguluyor musunuz?” diye sorulmuş, kadınların %75.0’i “evet” derken, %25.0’i “bazen ya da hayır”

cevabını vermişlerdir. Kadınlara neden uygulamadıkları sorulduğunda ise önem sırasına göre “ekonomik nedenlerden dolayı, faydası olduğuna inanmadığım için, bana göre yanlış bilgi olduğu için” gibi cevaplar vermişlerdir.

İncelenen işletmelerde kadınlara “köyünüzde son 5 yıl içinde süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili bir kurs düzenlendi mi?” diye sorulmuştur. Bu soruya kadınların %76.4’ü “bilmiyorum” cevabını vermişlerdir (Çizelge 54). Ancak Burdur İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü kayıtlarına göre “Kadın Çiftçiler Tarımsal Yayım Projesi” kapsamında araştırma alanında farklı zamanlarda süt sığırı yetiştiriciliği konusunda kurslar düzenlendiği belirlenmiştir. “Kurs düzenlendi mi?” sorusuna “bilmiyorum” cevabını veren kadınlara bu veri hatırlatıldığında, “zaman zaman cami hoparlöründen anons yapıldığını ancak bu tip faaliyetlere çeşitli sebeplerden dolayı katılamayacakları için fazla önem vermediklerini ifade etmişlerdir.

Çizelge 54. Süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili kurs düzenlenip&düzenlenmeme durumu

Yaş Grupları	Düzenlendi		Bilmiyorum		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
I.Grup	3	12.5	21	87.5	24	100.0
II.Grup	11	24.4	34	75.6	45	100.0
III.Grup	7	35.0	13	65.0	20	100.0
Genel toplam	21	23.6	68	76.4	89	100.0

Kurs düzenlendiğini söyleyen 21 kadına bu kurslara katılıp katılmadığı sorulmuş, bu soruya ise kadınların %61.9’u katılmadığını ifade etmiştir (Çizelge 55). Kadınlar düzenlenen bu kurslara katılmama nedeni olarak kursların kadın erkek karışık olduğunu, evde yaşlı hastaya baktığını, kurs düzenlendiğini sonradan duyduğunu ve küçük çocuğu olduğunu göstermişlerdir. Kısacası kırsal alandaki kadınların çoğunluğu çeşitli nedenlerden dolayı tarımsal yayım hizmetlerinden yararlanamamaktadır. Kurslara katılan kadınlar ise hijyen, sığır yetiştiriciliği, buzağı bakımı ve peynir yapımı gibi konularda eğitim almışlardır.

Çizelge 55. Kadınların düzenlenen kurslara katılıp&katılmama durumu

Yaş Grupları	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
I.Grup	-	-	3	100.0	3	100.0
II.Grup	4	36.4	7	63.6	11	100.0
III.Grup	4	57.1	3	42.9	7	100.0
Genel toplam	8	38.1	13	61.9	21	100.0

Antalya ilinde süt sığırı yetiştiriciliğine yönelik yapılan bir çalışmada, yörede daha önceki yıllarda tarım ve tarım dışı konularda düzenlenen kurslara aile bireylerinin katılımının genel olarak düşük olduğu görülmüştür. Katılımın düşük olmasında kırsal alanda üreticilerin eğitim seviyesinin düşük olması, iş yoğunluğu ve uğraştıkları üretim faaliyeti ile ilgili konularda bilgiye ihtiyaç duyup duymadıklarının bilincinde olmamaları gibi faktörlerin etkili olduğu saptanmıştır (Kutlar,2002). Bu nedenle yapılacak yayım çalışmalarının belirlenmesinde ve planlanmasında hedef kitlenin hangi konularda eğitim istediği tespit edilmeli, ayrıca yapılması planlanan yayım çalışmalarının kadınların iş yoğunluğuna göre belirli ay, gün ve saatlerde yapılmalı ve yayım çalışmalarında bu konulara öncelik verilmelidir (Şahin ve Terin, 2009).

İncelenen işletmelerde kadınlara “süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili bir kurs düzenlenecek olsa hangi konularda bilgi verilmesini istersiniz” diye sorulmuş, kadınların %25.9’u (23 kadın) kurs düzenlenmesini istemezken, %30.3’ü sağım ve hijyen, %29.2’si hayvan hastalıkları ve bakımı,

%14.6'sı ise rasyon hazırlama ve miktarı konularında kurs düzenlenmesini istediklerini ifade etmişlerdir (Çizelge 56).

Çizelge 56. Kadınlara göre süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili düzenlenmesini istedikleri kurs konuları

Yaş Grupları	Rasyon hazırlama ve miktarı		Hayvan hastalıkları ve bakımı		Sağım ve hijyen		Kurs istemiyorum		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
I.Grup	3	12.5	5	20.8	7	29.2	9	37.5	24	100.0
II.Grup	9	20.0	13	28.9	9	20.0	14	31.1	45	100.0
III.Grup	1	5.0	8	40.0	11	55.0	-	-	20	100.0
Genel toplam	13	14.6	26	29.2	27	30.3	23	25.9	89	100.0

Antalya ilinde süt sığırı yetiştiricilerine yönelik yapılan bir çalışmada, işletmelerin önem sırasına göre yemleme, bakım ve hastalık konularında kurs istedikleri tespit edilmiştir (Kutlar, 2002). Elde edilen veriler kadınların sağım, hijyen, hayvan hastalıkları ve yemleme konularında kurs düzenlenmesini istediklerini göstermektedir.

İncelenen işletmelerde kadınlara “süt sığırı yetiştiriciliği dışında hangi konularda kurs düzenlenmesini istersiniz?” diye sorulmuş, kadınların %50.6'sı (45 kadın) kurs düzenlenmesini istemezken, %21.3'ü biçki-dikiş, %13.5'i sebze yetiştiriciliği, %7.9'u aile içi iletişim ve %6.7'si teknoloji kullanımı konularında kurs düzenlenmesini istemişlerdir (Çizelge 57).

Çizelge 57. Kadınların süt sığırı yetiştiriciliği dışında düzenlenmesini istedikleri kurs konuları

Yaş Grupları	Sebze yetiştiriciliği		Aile içi iletişim		Teknoloji kullanımı		Biçki-dikiş		Kurs istemiyorum		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
I.Grup	8	33.3	3	12.5	1	4.2	5	20.8	7	29.2	24	100.0
II.Grup	3	6.7	4	8.9	1	2.2	9	20.0	28	62.2	45	100.0
III.Grup	1	5.0	-	-	4	20.0	5	25.0	10	50.0	20	100.0
Genel toplam	12	13.5	7	7.9	6	6.7	19	21.3	45	50.6	89	100.0

4.5.Süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili sorunlar

Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA) koordinatörlüğünde, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi ve Burdur İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü işbirliği ile 2010 yılında “Burdur’da Tarım Sektörünün Sorunları ve Çözüm Önerileri” konulu bir çalıştay düzenlenmiştir. Çalıştay sonunda Burdur ili süt sığırı yetiştiriciliğinin en önemli sorunları; işletmelerin küçük ölçekli olması, sağım ve ahır hijyenin yetersiz olması, teşviklerin hayvan fiyatını artırmayacak şekilde standartlar içerisinde olmaması ve faizsiz kredinin 10 baş hayvandan aşağı verilmemesi, mastisit, döl tutmama, üretici kooperatiflerindeki yönetim faaliyetlerinin profesyonel kişilerce yerine getirilmemesi, çiftçilerin eğitim seviyesinin düşük olması, kaba yem yetersizliği, ölçsüz ve rastgele konsantre yem kullanılması, çiğ süt kalitesinin düşük olması, örgütsel süt alımından bireysel süt alımına doğru bir gidişin olması, işletmelerin %51.9'unun kapalı-sabit bağlamalı ahırlara sahip olması olarak tespit edilmiştir (Anonim,2010c).

İncelenen işletmelerde kadınlara süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili sorunlarının olup olmadığı sorulmuş, kadınların %76.4'ü (68 kadın) sorunlarının olduğunu, %23.6'sı (21 kadın) ise olmadığını ifade etmiştir. Kadınlara göre süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili en önemli sorun (%34.8) süt fiyatlarının düşük, yem fiyatlarının yüksek olmasıdır. Ayrıca hayvan hastalıkları ile

yüksek veteriner ücretleri, uygun olmayan beslenme ve barınma koşulları diğer sorunlardır (Çizelge 58).

Antalya ilinde süt sığırı yetiştiricilerine yönelik yapılan bir çalışmada üreticilerin %35.7'si süt sığırı yetiştiricilerinin sahipsiz olduğunu, kredi almada sorun yaşandığını, %33.3'ü hayvan hastalıklarında özel veterinerlerin bilgisinin yetersiz kaldığını, il müdürlüğünde kalifiye eleman bulunmadığını ve veterinerlerin ilgisiz olduğunu, %31.0'i ise süt fiyatlarındaki artışın yem fiyatlarındaki artıştan daha az olduğunu ve pazar sıkıntısı yaşandığını belirtmişlerdir (Kutlar, 2002). İzmir ili Ödemiş ilçesinde süt sığırı yetiştiricilerine yönelik yapılan bir araştırmada üreticilerin en önemli sorununun örgütlenme eksikliği olduğu, buna bağlı olarak süt üretiminde kullanılan girdilerin pahalı ve kalitesiz olması, üreticinin yeterli ve uygun koşullarda finanse edilmemesi ve sütün pazarlanmasında üreticinin pazar koşullarını kabullenmek zorunda olduğu saptanmıştır. Ayrıca sütün pazarlama ve satışı konusunda üreticilerin %35.2'si en önemli sorunun süt fiyatlarının düşüklüğü olduğunu belirtmişlerdir (Koyubende, 2005). Aydın ilinde pazara yönelik süt sığırıcılığı yapan işletmelere yönelik yapılan bir araştırmada da işletmelerin en önemli sorunlarının süt fiyatlarının düşük, yem fiyatlarının yüksek olduğu ve hayvanların döl tutma problemleri olduğu tespit edilmiştir (Nizam ve Armağan, 2006). Burdur ilinde çiğ süt pazarlamasında süt sanayi işletmelerinde firma yoğunlaşma oranlarının araştırıldığı bir çalışmada, süt pazarlamasında üreticilerin haksız rekabetle karşı karşıya kaldıkları ve fiyatın önemli oranda süt sanayi işletmeleri ve mandıralar tarafından üretim maliyetlerinden bağımsız olarak belirlendiği ortaya konulmuştur (Günlü, 2011). Elde edilen verilere göre süt sığırı yetiştiren işletmelerin en önemli sorunu süt fiyatlarının düşük, yem fiyatlarının ve veteriner ücretlerinin yüksek olmasıdır. Ayrıca hayvan hastalıkları nedeniyle verim ve kalite düşüklüğü, üreticilerin örgütsüz olması nedeniyle süt fiyatının oluşumunda söz hakkına sahip olmamaları diğer önemli sorunlardır.

4.6. Toplumsal yapı örf ve adetler

Toplumsal yapı, bir toplumdaki bireylerin, grupların ve kurumların kendi aralarında düzenlenmiş toplumsal ilişkilerinin bir bütünüdür. Toplumsal yapının korunması ve sürdürülmesinde önemli bir güce sahip olan toplumsal değerler, toplumun bütünü ya da toplumsal grup üyeleri tarafından bilinir, benimsenir ve çoğunluğu tarafından uygulanır. Bir toplulukta benimsenmiş ortak alışkanlık ve usullerin tamamına örf ve adetler denilir. Örf ve adetler toplumdaki topluma değişiklik göstermektedir. Örf ve adetler gibi uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikteki sözlere de atasözleri denilmektedir. Bunların yanında bir de yine toplumdaki topluma farklılık gösteren batıl inançlar bulunmaktadır.

İncelenen işletmelerde kadınlara “yörenizde hayvancılıkla ilgili yaygın olarak söylenen atasözleri nelerdir?” diye sorulmuş, kadınların çoğunluğu hayvancılıkla ilgili yöreye özgü atasözlerinin olmadığını ancak “derisi ince olan ineğin, sütü çok olur” deyiminin bilindiğini belirtmişlerdir. Ayrıca kadınlara “yörenizde hayvancılıkla ilgili yaygın olan batıl inanışlar nelerdir?” diye sorulmuş, kadınların çoğu artık gençlerin bu tür batıl inanışlara inanmadığını söylemişlerdir. Ancak nazara karşı, hayvanlara boncuk takıldığını, hayvanın sırtına kına yakıldığını, okunmuş tuz yedirildiğini ve ahırın kapısına üzerlik otu takıldığını ifade etmişlerdir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Birecik baraj inşaatından etkilenen ve yeniden yerleşim yerine göçen, geçimini hayvancılıktan sağlayan 4 köyde yapılan bir araştırmada, kadınların hayvancılıkla ilgili batıl inanışlarının olduğu ve yaygın olarak nazara karşı çeşitli yöntemler (ineklerin boyunlarına nazar boncuğu ve iğde dalı asma, kafasında tuz çevirme, muska takma, ineğin memelerine kırmızı kumaş parçalarından kesilen minik parçaların yapıştırılması gibi) uyguladıkları tespit edilmiştir (Özer ve Taluğ, 2008).

İncelenen işletmelerde kadınlara “kadınların kapı kapı süt satması, kooperatif ya da birliğe üye olması, pazarda süt ve süt ürünleri, tarımsal ürünler satması, yevmiyeli işçi olarak çalışması, hayvancılıkla ilgili konularda bilgi almak sorunlarını söylemek amacıyla erkek veteriner ya da tarım danışmanı ile görüşmesi, köyde düzenlenen tarım ya da tarım dışı konulardaki kurslara katılması köyde nasıl karşılanıyor?” diye sorulmuş, bu soruya kadınların büyük çoğunluğu “normal karşılanıyor” cevabını vermişlerdir (Çizelge 59). Bu durum araştırma alanının kapalı bir toplumsal yapısı olmadığını, kadınların ev dışı alanlarda bulunmasının normal karşılandığını göstermektedir.

Çizelge 58. Kadınlara göre süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili sorunlar

Gruplar		Fiyat		Hastalıklar ve veteriner ücreti		Beslenme ve barınma		Diğer		Sorun yok		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşletme büyüklükleri	I.Grup	9	42.9	4	19.0	3	14.3	-	-	5	23.8	21	100.0
	II.Grup	16	33.3	10	20.8	5	10.4	3	6.3	14	29.2	48	100.0
	III.Grup	6	30.0	10	50.0	1	5.0	1	5.0	2	10.0	20	100.0
Yaş grupları	I.Grup	8	33.3	6	25.1	5	20.8	-	-	5	20.8	24	100.0
	II.Grup	13	28.9	17	37.8	4	8.9	1	2.2	10	22.2	45	100.0
	III.Grup	10	50.0	1	5.0	-	-	3	15.0	6	30.0	20	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	1	25.0	3	75.0	-	-	-	-	-	-	4	100.0
	II.Grup	2	100.0	-	-	-	-	-	-	-	-	2	100.0
	III.Grup	24	33.3	15	20.8	9	12.5	4	5.6	20	27.8	72	100.0
	IV.Grup	4	40.0	6	60.0	-	-	-	-	-	-	10	100.0
	V.Grup	-	-	-	-	-	-	-	-	1	100.0	1	100.0
Genel toplam		31	34.8	24	27.0	9	10.1	4	4.5	21	23.6	89	100.0

Çizelge 59. Toplumsal yapı

Durumlar	Normal karşılanıyor		Kısmen normal karşılanıyor		Normal karşılanmıyor		Fikrim yok		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
-Kadınların kapı kapı süt satması	72	80.9	7	7.9	7	7.9	3	3.3	89	100.0
-Kadınların kooperatif ya da birliğe üye olması	58	65.2	22	24.7	9	10.1	-	-	89	100.0
-Kadınların pazarda süt ve ürünleri, erişte, tarhana, salça, sebze vb. ürünleri satması	81	91.0	-	-	5	5.7	3	3.3	89	100.0
-Kadınların yevmiyeli işçi olarak çalışması	88	98.9	1	1.1	-	-	-	-	89	100.0
-Kadınların bilgi almak amaçlı veteriner, tarım danışmanı vd. işletmede ya da dışarıda görüşmesi	68	76.4	13	14.6	8	9.0	-	-	89	100.0
-Kadınların köyde düzenlenen tarım ve tarım dışı konularda kurslara katılması	83	93.3	6	6.7	-	-	-	-	89	100.0

5.SONUÇ

Burdur ili, gerek büyükbaş hayvan varlığı ve gerekse süt üretimi açısından Akdeniz Bölgesi içinde çok önemli bir paya sahiptir. İldeki toplam sığır sayısının yaklaşık olarak %40.0'ı Burdur ili merkez ilçesindedir. Bu nedenle araştırmadan elde edilen sonuçlar Burdur ili sığırı yetiştiriciliği hakkında önemli bilgiler vermektedir. Araştırma kapsamında;

- Kadınların seçilmiş sosyo-ekonomik özellikleri (eğitim, yaş, aile genişliği, deneyim, örgün eğitim dışı aldıkları eğitim konuları vd),
- Kadınların tarım ve tarım dışı hangi faaliyetlere, ne kadar süre ile katıldıkları tespit edilmiştir. Buna göre kadınların ev içi ve dışındaki toplam çalışma saatleri,
- Kadınların süt sığırı yetiştiriciliğinde hangi faaliyetlere, ne ölçüde katıldığı ve günlük tarımsal faaliyetler içinde süt sığırı yetiştiriciliğine ne kadar zaman ayırdıkları,
- Kadınların süt sığırı yetiştiriciliği konusunda hangi bilgi kaynaklarından yararlandıkları ve hangi konularda bilgiye ihtiyaçlarının olduğu,
- Kadınların bugüne kadar süt sığırı yetiştiriciliği konusunda eğitim alıp almadıkları, aldılarsa hangi konularda aldıkları,
- Kadınların süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili hangi konularda söz sahibi oldukları ya da olmadıkları ortaya konulmuştur. Ayrıca kadınların kararlara katılımını etkileyen faktörler,
- Kadınların süt sığırı yetiştiriciliğinden elde edilen sütü nasıl değerlendirdikleri,
- Kadınların herhangi bir kooperatif ya da birliğe üye olup olmadıkları,
- Kadınların süt sığırı yetiştiriciliği ya da tarımsal üretim faaliyetleri dışında hangi konularda eğitime ihtiyaçlarının olduğu,
- Buradan hareketle kamu ve özel yayım çalışmalarının nasıl ve hangi doğrultuda şekillenmesi gerektiği ortaya konulmuştur.

Ayrıca araştırmanın dolaylı olarak, araştırma konusunu oluşturan alandaki bilgi eksikliğini gidermek, benzer konularda gelecekte yapılacak çalışmalara ışık tutmak ve uluslararası düzeyde geçerli indekslere kayıtlı yayın sayısının artırılmasına katkı sağlamak gibi yararlarının olması da beklenmektedir.

Araştırma alanından elde edilen verilere göre süt sığırı yetiştiriciliğinde aile bireylerinden özellikle kadınların yoğun olarak işgücüne katıldığı tespit edilmiştir. Ancak kadınların aile içindeki rolleri incelendiğinde süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili alınan kararlarda, kadınların tek başlarına karar veremedikleri daha çok verilen kararlarla ilgili görüş bildirdikleri hatta bazı ailelerde kararlarla ilgili görüş dahi bildiremedikleri saptanmıştır. Bunun neden böyle olduğunu anlamak için kadınlara “ işgücüne ve kararlara katılımınızı etkileyen faktörler nelerdir?” diye sorulmuş, %68.5'i *aile içi*, %31.5'i *aile dışı* faktörlerin etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Kadınlardan aile içi ve aile dışı faktörlerin neler olduğunu açıklamaları istenmiş ve kadınlar aile içi faktörleri, “herhangi bir konuda alınan kararlarda daha etkili olmak, karara katılan değil de karar veren olmak istesek şuan ki aile içi huzur ve mutluluğumuz bozular, eşimizle ya da ailedeki büyüklerle aramızda çatışma çıkar” olarak açıklamışlardır. Aile dışı faktörleri ise “toplumsal örf ve adetler yani mahalle baskısı” olarak ifade etmişlerdir. Kısacası kadınların aile içinde huzursuzluk çıkmasını istemedikleri için karar veren değil, kararlara katılan hatta bazen kararlarda etkili olmamayı tercih eden oldukları tespit edilmiştir. Yapılan ki-kare testi ile de kadınların işgücüne ve kararlara katılımını etkileyen faktörler ile yaş grupları arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre genç yaş grubundaki kadınların işgücüne ve kararlara katılımında aile dışı faktörlerin etkili olduğu, orta yaşlı ve yaşlı gurubundaki kadınların işgücüne ve kararlara katılımında ise aile içi faktörlerin etkili olduğu belirlenmiştir.

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki kadınların sosyo-ekonomik durumları ne kadar iyileştirilirse aile içindeki rolleri de o oranda yükselmektedir. Bu nedenle kırsal alanda yaşayan ve tarımsal faaliyetlere işgücü olarak katılan kadınların sosyo-ekonomik durumları iyileştirilmelidir. İnsana yapılacak yatırım, insan kaynaklarının niteliğini arttıran her türlü faaliyeti içerir. Bu bağlamda eğitim, insana yapılan en verimli ve en geçerli yatırım olarak kabul edilmektedir. Toplum ve aile yaşamının her alanında erkeklere göre daha fazla sorumluluk yüklenen kadınların kırsal alan istihdam yapısındaki yerinin değiştirilmesi, kadınlara yeni becerilerin kazandırılması, üretimin ve istihdamın her aşamasına katılması ve kararlarda söz sahibi olabilmesi için hedef kitlenin özelliklerinin dikkate alınarak çok yönlü eğitim projeleri hazırlanmalıdır. Bu kapsamda Burdur ilinde süt sığırı yetiştiriciliği yapan işletmelerdeki kadınlara yönelik tarım ve tarım dışı konularda eğitim çalışmalarının artırılması gerekmektedir. Ancak projeler planlanırken ve uygulanırken mutlaka bölgenin sosyo-ekonomik ve kültürel değerleri dikkate alınmalı ve kadınların süt sığırı yetiştiriciliğine işgücü olarak katılımları oranında eğitim çalışmalarından yararlanmaları sağlanmalıdır. Ayrıca eğitim çalışmaları planlanırken kadınların iş yoğunluğu dikkate alınmalı ve kadınlara uygun olan ay, gün, saat ve mekan belirlenmelidir.

Araştırma alanındaki her köyde, tarımsal kalkınma veya sulama kooperatifi bulunmaktadır. İncelenen işletmelerin %37.6'sında erkekler tarım dışı işlerde çalışmaktadır. Bu nedenle de sütün üretimi ve kooperatife satışından kadınlar ya da evdeki çocuklar sorumludur. Ancak kadınların %71.9'u herhangi bir tarımsal kooperatif ya da birliğe üye değildir. Bunun için kadınların kooperatiflere üyelikleri teşvik edilmeli ve bu konuda bilgilendirici eğitimler verilmelidir.

Yerel yönetimler kadınların ürettikleri süt ve süt ürünleri pazarlayabilecekleri mekanlar oluşturmalıdır. Bunun için öncelikle kadınların girişimci olmasının önündeki engeller ortadan kaldırılmalıdır. Ayrıca kadınların ve eşlerinin birlikte katılacağı kurslar düzenlenmeli ve bu kurslarda; kadınların aile içindeki kararlara katılmasının, yeni beceriler kazanmasının, gelir getirici işlerde çalışmasının, girişimci olmasının, kooperatif ve benzeri bir kuruluşa üye olmasının aile gelirini artıracığı, kadının toplum içindeki statüsünü yükselteceği, daha anlayışlı bir eş, daha bilgili bir anne olacağı anlatılmalıdır. Böyle yapılmadığı sürece kadının aile ve toplum içindeki statüsünü yükseltmek oldukça zor olacaktır.

6.KAYNAKLAR

- Alkan,S. ve Toksoy,D.,2009. "Orman Köylerinde Kadın ve Kırsal Kalkınma (Trabzon İli Örneği)". II.Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi.Süleyman Demirel Üniversitesi, Sayfa: 99-107, Isparta.
- Anonim,2000."Kırsal Alan Kadınının İstihdama Katılımı". Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, s.233, ISBN: 975-19-2325-2, Ankara.
- Anonim,2010a."Türkiye İstatistik Kurumu Veri Tabanı".www.tuik.gov.tr (erişim tarihi:05.04.2010)
- Anonim,2010b. "Burdur İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Koordinasyon ve Tarımsal Veriler Şubesi kayıtları", Burdur.
- Anonim,2010c."Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı" web sayfası. www.baka.org.tr
- Bokemeier, J. and Garkovich, L.,1987. "Assessing the Influence of Farm Women's Self-Identity on Task Allocation and Decision Making". *Rural Sociology*, 52(1): 13-36.
- Çetin,B. ve Koyuncu, M.,1991. "Bursa İli Merkez İlçesi Entansif Süt Sığırcılığı Üretim Faaliyetinde İşgücü Kullanım Düzeylerinin Saptanması". *Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, sayfa: 29-38, Bursa.
- Çiçek,A.ve Erkan,O.,1996."Tarım Ekonomisinde Araştırma ve Örneklemeye Yöntemleri". Gaziosmanpaşa Üniv. Ziraat Fak. Yay. No:12, Ders Notları Serisi: 6, Tokat.
- Damisa, M.A. and Yohanna, M. 2007. "Role of Rural Women in Farm Management Decision making Process: Ordered probit Analysis". *Trends in Applied Science Research*. 2(3): 241- 145.
- Durga,R.V.,Subhadra,M.R.,2009."Training needs of from women in dairy farming". *Veterinary World*, Vol.2(6):221-223.

- Earhart, C.C., Weber, M.J. and Mccray, J.W. 1994. "Life Cycle Differences In Housing Perspectivee Of Rural Households". Home Economics Research Journal, 2 (3): 309-323.
- Elmaz,Ö.,Saatçı M.,Metin,M.Ö.,Sipahi,C.,2010." Burdur İli Süt Sığırcılığı ve Özellikleri". Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenen 0038-NAP-08 no'lu proje raporu, Burdur.
- Erel,G.,1994."Kastamonu Merkez İlçesinde İthal Kültür Irkı Süt İneğine Sahip Yetiştiricilere Yönelik Yayım Çalışmalarının Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma". Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Erkuş,A., Bülbül,M.,Kıral,T.,Açıl,A.F.,Demirci,R.,1995. "Tarım Ekonomisi", Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Vakfı Yayınları No:5,Ankara
- Feldman, S., Banu, F. and Mccarthy, F.E.,1986. "The Role of Rural Bangladesh Women in Livestock Production". Cornell-International-Agriculture-Mimeograph, -Cornell-University. 112,26 pp.
- Gülçubuk, B.,Şengül, H.,Aluftekin,N.,Kızılaslan,N. ve Kılıç,M.,2005. "Tarımda İstihdam Sosyal Güvenlik Uygulamaları ve Kırsal Yoksulluk", Türkiye Ziraat Mühendisliği VI.Teknik Kongresi 1173-1196, Ankara.
- Gülçubuk,B. ve Yasan,Z., 2009. "İşsizlik Yoksulluk ve göç Kısılcacında Kırsal Alanda Kadın Emeği". Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi 13-16 Ekim 2009,İzmir.
- Güneş,T. ve Arıkan,R.,1985."Tarım Ekonomisi İstatistiği", Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 924, Ofset Basım Ders Kitabı: 8, S.328, Ankara.
- Günlü,A.,2011."Çiğ Süt Pazarlamasında Süt Sanayi İşletmelerinde Firma Yoğunlaşma Oranlarının Araştırılması:Burdur İli Örneği". Kafkas Üniversitesi, Veteriner Fakültesi Dergisi,17(1):101-106.
- Hablemitoğlu,Ş.,1996."Kırsal Ailede Kadının İş Modelleri ve Kararlara Katılımı". Ankara Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Kantar, M., 1996."Adana ve İçel İli Dağ Köylerinde Yaşayan Kırsal Kadınların Toplumsal Yaşamdaki Roller ve Bu Rollerle İlgili Geleceğe Yönelik Beklentileri". Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Kod No: 1051, Adana.
- Kesici, T. ve Kocabaş, Z.,1998."Biyostatistik". Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayın No: 79, s.182-185, Ankara.
- Koyubende,N.,2005."İzmir İli Ödemiş ilçesinde Süt Sığırcılığının Geliştirilmesi Olanakları Üzerine Bir Araştırma". Hayvansal Üretim Dergisi, Hayvansal Üretim 46(1):8-13,İzmir.
- Kulak,E.,2011."Tarımsal Üretim Süreçlerindeki Değişimin Kırsal Alanda Kadın İstihdamına Etkileri: 1980 Sonrası Gelişmeler". Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Kutlar,İ.,2002."Antalya İli Merkez İlçesinde Süt Sığırmı Yetiştiriciliği Birliğine Üye Olan ve Olmayan İşletmelerde Toplumsal Cinsiyet Analizi ve Bilgi Kaynakları". Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Kutlar,İ.,2009."Kırsal Alanda Kadının İşgücüne ve Kararlara Katılımının Toplumsal Cinsiyet Açısından Değerlendirilmesi".Uluslar arası Multidisipliner Kadın Kongresi 13-16 Ekim 2009,İzmir.
- Mülayim, Z.G.,1992. "Atatürk'ten Bugüne Kooperatifçilik", Yetkin Yayınları, Ankara.
- Mülayim,E.A.Ü.,1999."Konya Bölgesinde Kırsal Alanda Tarımsal Üretimde Kadının Yeri ve Önemi". Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Nizam,S. ve Armağan,G.,2006."Aydın İlinde Pazara Yönelik Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Verimliliklerinin Belirlenmesi". Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 3(2):53-60,Aydın.
- Oğuz,C. ve Kan,A.,2010. "Kırsal Alanda Kadın Yoksulluğu:Yaylacık Köyü Örneği". Türkiye IX.Tarım Ekonomisi Kongresi, s:427-435,Urfa.
- Oshodi,J.N.Imasuen,O.I.,2008."Women Mobilization in the Empowerment Process, A Recipe for Rural Development in Edo State", Nigeria.Global Journal of Social Sciences,Vol;(2),99-106.
- Özbay,O.L.,1995."Ankara İli Elmadağ İlçesi Köylerinde Yaşayan Kadınların Tarımsal Faaliyetlere Katılım Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma". Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Özçatalbaş, O. ve Gürgen,Y.,1998."Tarımsal Yayım ve Haberleşme", Baki Kitap ve Kırtasiye Basımevi ISBN: 975-72024-02-3, Adana.
- Özçatalbaş, O.,2001."Adana İlinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri Farklı İki Köyünde Kadınların Tarımsal Faaliyetlere Katılımı ve Yayımın Yararlanma Olanakları". Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 14/1, 79-88,Antalya

- Özer,D. ve Taluğ,C.,2008.“Yeniden Yerleşimin Hayvancılıkla Uğraşan Kırsal Hanelerde Kadının Toplumsal Cinsiyet Rollerine Etkisi”. Harran Üniv. Ziraat Fakültesi Dergisi 12 (2):1-9,Urfa.
- Özkan,B.,2000.“Antalya İlinde Sera Sebzeçiliğinde Kadın Üreticilerin Rolü”, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt: 13 (2): 133-143.
- Özkan,B.,Ediz,D.,Ceyhan,V.,Goldey,P.,2000.“Women's Role in the Vegetable Farming Systems in Antalya, Turkey: A Gender Analysis of Labour Participation and Decision-Making in the Agricultural Sector”, In Acta Horticulturae, Number: 536: 419-428.
- Rosenfeld, R.A.,1986.U.S. “Farm Women: Their Part in Farm Work and Decision Making”. Work and Occupations, 13(2): 179-202.
- Sadaf,S.,Javed,A.,Luqman,M.,2006.“Preferences of Rural Women for Agricultural Information Sources: A Case Study of District Faisalabad-Pakistan”.J.Agr.Soc.Sci.Vol.2(3):145-149.
- Saner, G.,1993.“İzmir Yöresinde Pazara Yönelik Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Ekonomik Açından Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma”. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, s.75, İzmir.
- Sayın,C.,Mencet,M.N.,Taşcıoğlu,Y.,2010. “Süt Toplama Merkezlerinin, Sokak Sütçülüğünü Önlemedeki Rollerinin Belirlenmesi: Antalya İli Örneği”. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 23(2):117-125, Antalya.
- Sayın,C., Taşcıoğlu,Y.,Mencet,M.N.,2011.“Seyyar Sütçülere Süt Veren Üreticilerin, Seyyar Sütçülüğe Bakış Açılarının Değerlendirilmesi: Antalya İli Örneği”. Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi,26(2):149-155,İzmir.
- Sezgin,A.,2010.“Hayvancılığa Yönelik Yeniliklerin Benimsenmesinde Kitle İletişim Araçlarının Etkisinin Analizi: Erzurum İli Örneği”. Kafkas Üniversitesi, Veteriner Fakültesi Dergisi,16(1):13-19.
- Shafiq,M.,2008.“Analysis of the Role of Women in Livestock Production in Balochistan,Pakistan”, Journal of Agriculture&Social Sciences,4:18-22.
- Soysal, M.,1998.“Köy Sosyolojisi”. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Genel Yayın No:211, Ders Kitapları Yayın No: A-66, Adana.
- Şahin,K. ve Yurdakul,O.,1995.“Adana ili Seyhan ve Yüreğir İlçelerinde Süt Sığırcılığı Yapılan İşletmelerde Kaynak Kullanımı ve Verimlilik”. Çukurova Ziraat Fakültesi dergisi,10(1):93-108.
- Şahin,K.,2001.“Kayseri İlinde Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelerin Yapısal Özellikleri ve Pazarlama Sorunları”. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi, 11(1):79-86,Van
- Şahin,K. ve Terin,M., 2009.“Van İlinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri Farklı İki Köyündeki Kadınların Tarımsal Faaliyetlere Katılımı ve Tarımsal Yayımına İlişkin Görüşleri”. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 22(1),39-49,Antalya.
- Terin,M.,Yavuz,F.,Yıldırım,İ.,Güler,İ.O.,2010.“Hayvansal Üretim Gelişmesinde Kooperatiflerin Rolü:Kırklareli Merkez Erikler Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Örneği”. Türkiye IX.Tarım Ekonomisi Kongresi sayfa 542-549,Şanlıurfa.
- Topçu,Y.,2008.“Süt Sığırcılığı İşletmelerinde Başarıyı Etkileyen Faktörlerin Analizi: Erzurum İli Örneği”. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 23(1),17-24,Samsun.
- TUİK,2011.“Türkiye İstatistik Kurumu.İstatistikler (Gelir,Tüketici, Tüketim ve Yoksulluk) Yoksulluk Analizleri”. Hanehalkı Fertlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları, Kır çizelgesi, Ankara.
- Yamane, T.,2001.“Temel Örnekleme Yöntemleri”. (Çev: Esin, A., Aydın, C., Bakır, M.A., Gürbüzel, E.).Literatür Yayınları: 53. s.509, İstanbul.
- Yıldırım, N.,1992.“Köy Kadınlarının Sosyo Ekonomik ve Kültürel Konumları”. Friedrich Ebert Vakfı, s.27, İstanbul.
- Yılmaz,E.,Başaran,B.,Özdemir,G.,2006.“Küreselleşme Sürecinde Kadının Değişen Rolü ve Örgütlenme Çabaları”. Türkiye VII.Tarım Ekonomisi Kongresi,sayfa:341-349,Antalya
- Yılmaz,H.,2010.“Süt Sığırcılığında Kooperatifler Aracılığıyla Desteklemenin Ekonomik ve Sosyal Etkileri: Adana İli Örneği”. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Doktora Tezi,292s.,Adana.
- Yılmaz,H. ve Gül,A.2010.“Adana İlinde Kooperatifler Aracılığıyla Uygulanan Süt Sığırcılığı Projelerinin Genel Bir Değerlendirilmesi”. Türkiye IX.Tarım Ekonomisi Kongresi sayfa 534-541,Şanlıurfa.